

DATINA

Serie nouă, anul 5, nr. 58, februarie 2019

www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T.Burada”
al Consiliului Județean Constanța

foto: Iulia PANĂ

Cuprins

03	14	29
Editorial -	Dobrogea la ea acasă - Un sat	Profesorii noștri
Mărțișorul românesc sub semnul	românesc cu nume turcesc –	Adeline Ludmila Penescu
Unirii	Topalu	
05	17	30
Valori ale culturii românești	Contribuții cu privire la	Text inedit
O carte scrisă cu inima,	constituirea și	Excursiune în Dobrogea la 1879
o carte scrisă în genunchi	activitatea cultural-națională a	
	Regionalei „Astra Dobrogeană”	33
07	între 1927-1935	Mici dezvoltări din istoria
Obiceiuri de pe la noi		fotografiei - Nadar
Despre apă, cu ochii ridicați spre	24	37
cer	Expoziția „Dobrogea – poveștile	Lansare de carte „Privind
	tărâmului dintre ape” (9	înăuntru” de Petronela Rotar:
10	februarie – 6 martie 2019,	Arta, de la viziune la formă
Mitologie românească	MINAC)	
Vâlva – duhul pământului și al	25	38
casei	Rememeber	De ce îi iubim pe grecii antici
11	Exodul Armenilor peste mare	
De prin satele dobrogene		
Oamenii dintre ape și cer		

Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de

CENTRUL CULTURAL JUDEȚEAN CONSTANȚA „TEODOR T. BURADA” AL CONSILIULUI JUDEȚEAN CONSTANȚA

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL: Prof. DOINA VOIVOZEANU, **DIRECTOR ARTISTIC:** SILVIA ȚIGMEANU
REDACTOR ȘEF: conf.univ. dr. AURELIA LĂPUȘAN
REDACTORI: ANA MARIA ȘTEFAN, IULIA PANĂ, DAN COJOCARU, OANA ELENA POPESCU

DIRECTOR ECONOMIC: ALINA ONEL
Tehnoredactor: GABRIEL VOICU

Copyright text și fotografii © CENTRUL CULTURAL JUDEȚEAN CONSTANȚA „TEODOR T.BURADA”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex.Lăpușeanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța

Bd. Tomis nr. 110
Tel./Fax: 0241 61 92 93
E-mail:office@scoalaarte.ro

Bd. I.C. Bratianu nr. 68
Tel: 0241 61 88 42
E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

Mărțișorul sub semnul Unirii

Aurelia LĂPUȘAN

În definiția UNESCO, patrimoniul constituie moștenirea trecutului, ai cărui beneficiari suntem, care ne aparține și pe care suntem datori moral să o transmitem generațiilor viitoare. Noțiunea de “patrimoniu mondial” se poate traduce mai lesne cu sintagma “valoare universală excepțională”, în sensul că orice bun al patrimoniului mondial devine un bun comun al popoarelor lumii, indiferent de țara în care se află. Astfel, fiecare entitate etnică trebuie să accepte și să sprijine participarea la protecția patrimoniului cultural și natural de valoare universală excepțională.

Pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO din România se află înscrise, până în prezent, situri săsești cu biserici fortificate din Transilvania, mănăstirea Hurezu, biserici din Moldova, Centrul Istoric Sighișoara, ansamblul de biserici din lemn din Maramureș, fortărețe dacice din munții Oaș și Rezervația Biosferei Delta Dunării. Cele mai sugestive, mai trainice dovezi ale civilizației și culturii naționale.

Și se mai află pe lista patrimoniului cultural imaterial alături de ritualul “Călușului”, “Doina”, ceramica de Horezu, “Jocul feciorelnic”, „Colindatul de ceată bărbătească” înscris ca un patrimoniu comun al Republicii Moldova și al României, „Sărbătoarea primăverii Sf. Gheorghe/Hederlez”, „Tehnici tradiționale de confecționare a cămășii femeiești încrețite la gât”, Tehnici tradiționale de realizare a scoarței în România și Republica Moldova. Lista ar putea să se completeze cu multe alte nestemate ale poporului român trecute peste veacuri în zestrea inestimabilă a umanității. Aceste elemente proprii culturii populare sunt printre cele care asigură specificitatea civilizației noastre raportată la cea a altor popoare. Prin ele ne identificăm afirmând temeiurile unei solidarități necesare, declarate și asumate.

Una dintre cele mai recente intervenții ale Comitetului Interguvernamental al UNESCO pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial s-a înregistrat la 6 decembrie 2017, prin înscrierea „Practicilor culturale asociate zilei de 1 Martie (Mărțișorul)” – dosar multinațional coordonat de România și elaborat împreună cu Republica Moldova, Republica Macedonia și Republica Bulgaria – în Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității.

De la mic la mare, românii poartă bucuria Mărțișorului în suflet. Pare că acest obicei ancestral, Mărțișorul, adună românii de pretutindeni într-o bucurie a vestirii primăverii, a unui simbol unic, recognoscibil.

Două fire colorate - alb și roșu, împletite și prinse cu o amuletă transmit celui care le primește nu doar vestea că a venit Primăvara, ci mult mai mult: prietenie, dragoste, încredere, promisiune. Un semn de bine, un semn de frumos.

Mărțișorul marchează trecerea de la iarnă la primăvară.

În Antichitate, noul an debuta la 1 martie și coincidea cu începutul unui nou ciclu al vegetației. O bună parte din obiceiurile specifice începutului de an au migrat treptat spre 1 ianuarie, dar altele au rămas la 1 martie, păstrând memoria acelui început de an.

Spunea conf.univ.dr. Varvara Buzilă, etnolog, președinta Societății de etnologie a Republicii Moldova, Președinta Comisiei Naționale pentru Salvarea Patrimoniului Cultural Imaterial, că ”prima atestare a Mărțișorului ține de începutul secolului al XIX-lea și surprinde dubla lui ipostază: de prima lună a primăverii și de amuletă. Vornicul lordache Golescu reda succint esența acestei tradiții: „Mărțișorul este și luna martie, dar se zice și (la) o ață împletită cu un fir alb și cu altul roșu ce-l leagă la gâtul, la mâinile copiilor, în luna lui martie, spre pază, spre depărtarea de orice boală, dă dăochiat, dă fermecat...”.

Mărțișorul constă din câteva practici relaționate între ele. El este un obiect de ritual sau un simbol obiectivat. Pentru a întruni și a păstra calitățile necesare, pentru a funcționa ca simbol, el este confecționat, purtat și apoi scos din uz, conform prescripțiilor rituale.

Probabil, sărbătoarea Mărțișorului, în cadrul practicilor apotropaice, - puțin spectaculoase, - a lăsat mici șanse pentru a fi surprinși de călători, misionari sau alți observatori ai culturii. Această stare de lucruri este proprie tuturor țărilor care au moștenit tradiția.”

Bătrânii recomandau ca, până la răsăritul soarelui, mărțișoarele făcute în ajun sau chiar în dimineața acestei zile, să fie legate, întâi de toate, tuturor copiilor, dar și tinerilor, în special – fetelor, mai rar – și oamenilor în vârstă. Până la Al Doilea Război Mondial, la 1 martie, când ieșeau prima dată afară, până la răsăritul soarelui, oamenii trebuiau să poarte mărțișoarele legate la gât și la ambele mâini.

Femeile confecționau mărțișoarele: bunicile, mamele, fetele. Fără să se abată de la tradiție. Cele mai vechi mărțișoare erau confecționate din lână, iar mai târziu – din fire de cânepă, in sau bumbac.

În ziua de 1 martie oamenii din sate făceau curățenie generală în case și în gospodărie. Scoteau afară din casă țeșăturile și hainele, aerisindu-le. Strigau, mai în glumă, mai în serios: „Mart în casă, puricii afară!”. Ardeau gunoiul adunat, imitau lucrările agricole. Aceste practici de purificare se întrețineau de către toți membrii familiei, toate acțiunile fiind subordonate alungării iernii și înlocuirii ei de către primăvară.

O altă acțiune semnificativă a zilei este scuturarea așternuturilor, - hainele, țolurile, scoarțele – adică toate obiectele făcute din fire, alungând iarna, ca și cum ar scutura cojoacele Babei Dochia. Trebuie să precizăm că, în această zi, erau strict interzise alte munci. Orice încălcare a interdicțiilor era sancționată pe plan mitic.

Există și alte obiceiuri legate de Mărțișor, cel vestitor de Primăvară, de Dragoste, de Renaștere.

Astăzi, Mărțișorul este cu mult mai mult.

Este un semn al Unirii. Al vrerii tuturor.

Îl poartă cu bucurie românii de oriunde ca pe un blazon.

Element identitar.

O carte scrisă cu inima, o carte scrisă în genunchi

Conf.dr. Silvia GROSSU – BASARABIA

„Arta tradițională din Republica Moldova”, autor Varvara Buzilă, conferențiar doctor, secretar științific, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală al Republicii Moldova.

„Cartea ne deschide universul unei lumi bine rânduite din ceea ce a avut omul la îndemână: lut, lemn, piatră, fire de tot felul și de îndemnul de a făuri, dat omului de Bunul Dumnezeu. Această lume are capacitatea de-a ne încapa cu toate ale noastre atât de sofisticate care se cer trăite simplu, firesc. Ne leagă cu mii de fire câte sunt în boțurile de lut din care a ieșit magic vasul, și se uită spre cele rămase în natură, sau cu miile firicele de lână din care se toarce, apoi se țes scoarțele, ori sunt cusute mândrele cămăși și care ne racordează prin tot atâtea nervuri la legănatul lutului de sub picioare, la umbletul vântului printre copaci, la mlădierea salciei sau la şuierul creșterii ierbii. Ne încadrează, ne răsplămădește sufletul dornic de altceva decât ceea ce avem, la terapiile naturii. Și ne înalță prin limbajul ornamental la înțelesurile și sacralitatea astrală, ca să avem tăria de a cuprinde, a percepe, a trăi și a rămâne mereu copiii naturii-mame. Ne pune față în față cu noi, cu ai noștri și cu toți ceilalți, ca să ne identificăm chipurile de azi în simetriile, lumea zice perfecte, ale celor de altă dată și ale celor care vin. E o carte a ne-șederii pe loc în istorie, chiar dacă este despre tradiție”.

La început de Făurar, la Librăria din Centrul Chișinăului, a avut loc lansarea albumului „Arta tradițională din Republica Moldova”, semnat de etnologul și folcloristul Varvara Buzilă. Lansarea de carte, de fapt, o călătorie ghidată prin frumoasele noastre tradiții, a adunat lume bună, multă lume bună, onorată să fie contemporană cu autoarea cărții. „Călătoriile pot fi reale, dar și imagine. Acestea din urmă adeseori au un rol de inițiere, și ulterior ne motivează să pornim la drum pentru a trăi cu adevărat bucuriile călătoriilor” – iată frazele de bun venit pentru cei curioși să deschidă acest volum, impregnat de valoare și plin de valori. Astfel de călătorii imagine în esența noastră identitară au determinat-o pe cercetătoarea Varvara Buzilă să scrie și să ne propună tuturor acest album cu valori de căpătâi pentru cultivarea respectului de sine și a

demnității naționale. „Să păstrăm valorile neamului nostru, aceste punți identitare între generații și între milenii” – ar fi apelul autoarei.

Preocupată de pe băncile școlii de memoria colectivă, de valorile perene ale neamului, antrenată în activități de voluntariat alături de echipele de arheologi și studenți de la Facultatea de Istorie, care făceau săpături în situl Orheiul Vechi (Butuceni), chiar pe dealul Trebujenilor, sat în care s-a născut și a copilărit, nu e de mirare că veleitățile pentru rădăcini i-au pătruns până în măduva oaselor și n-au părăsit-o nici o clipă. Un palmares succint al activităților de după absolvirea Facultății de Jurnalistică, USM, ne stă dovadă vie, de necontestat, că Varvara Buzilă este o împătimită de reperele noastre de legitimare identitară:

- coordonator științific al Proiectului pilot „Elaborarea Registrului național al patrimoniului cultural imaterial al Republicii Moldova în corespundere cu prevederile Convenției UNESCO privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial”, susținut de UNESCO. (2010-2011);
- coordonator științific în cadrul Proiectului „Salvagardarea patrimoniului cultural imaterial”, susținut de Guvernul SUA. (2006-2009);
- expert în cadrul Proiectului de înaintare a Peisajului Cultural Orheiul Vechi în „Lista

Patrimoniului Mondial” protejat de UNESCO (2006-2008);

- coordonator științific în cadrul Proiectului „Intră în istorie dăruind Muzeului un obiect”, cu susținerea logistică a Companiei Publice Teleradio Moldova. (2004-2008);

- consultant în domeniul meșteșugurilor populare în cadrul Proiectului „Dezvoltarea meșteșugurilor artistice populare”, responsabilă de raionul Orhei, susținut de PNUD Moldova. (2005);

- expert în cadrul elaborării Studiului „Perspectivele de dezvoltare turistică a localităților din regiunea Orheiului Vechi”, susținut de PNUD-Moldova (2004, februarie-martie);

- participantă la elaborarea Strategiei de Dezvoltare Durabilă a Turismului în Republica Moldova, compartimentul „Patrimoniu cultural”, susținut de PNUD-Moldova (2002-2003) ș.a.m.d.

Tot Doamna Buzilă a avut grijă ca valorile noastre tradiționale să rămână cu statut cert în patrimoniul cultural mondial. Iată de ce s-a implicat plenar, cu truda de zi și de noapte, ca să izbândim, împreună cu frații de peste Prut, să fim trecuți în Lista UNESCO cu ceea ce avem mai scump. Varvara Buzilă devine astfel expert, responsabil din partea Republicii Moldova în cadrul elaborării fișelor de candidat UNESCO pentru înscrierea în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității cu proiectele: „Colindatul de ceată bărbătească”, înscris împreună cu România în 2013; „Tehnici tradiționale de realizare a scoarței în România și Republica Moldova”, înaintat împreună cu România, înscris în decembrie 2016; „Practici culturale asociate zilei de 1 Martie”, înaintat împreună cu România, Bulgaria și Macedonia, înscris în decembrie 2017; „Cămașa cu alțiță”, în curs de evaluare (2017-2019).

De menționat că, în pofida politicii ferme de îndoctrinare ideologică și deznaționalizare a populației de la sate, cea mai numeroasă purtătoare și păstrătoare a tradițiilor și a limbii strămoșești – această zestre identitară românească nu s-a pierdut definitiv, așa cum și-ar fi dorit-o regimul totalitar sovietic. Drept confirmare că am reușit să păstrăm tradițiile strămoșești vine și acest volum, care prin textul autoarei și prin imagini realizate de către membrii numeroaselor expediții prin satele Moldovei, între care chiar autoarea și soțul ei, regretatul Eugen Bâzgu, propune adevărate perle în ale cioplitului în piatră și modelarea lemnului (compartimentul „Arhitectura populară de lemn și de piatră”), în ale țesutului de scoarțe, de prosoape, în ale brodatului și croșetatului (compartimentele „Interiorul casei – spațiu al obiectelor făcute

manual” și „Țesăturile de interior”), în ale celui mai vechi meșteșug atestat pe aceste meleaguri (compartimentul „Ceramica”), în ale împletitului din lozie, din pănuși, din papură (compartimentul „Obiecte împletite din fibre vegetale”).

Bineînțeles, portul popular este în epicentrul tradițiilor noastre strămoșești. „În lumea obiectelor ideale, creată de meșterii populari, epicentrul este omul bun la inimă, frumos la chip și îmbrăcat cum se cuvine, adică în costumul tradițional,” afirmă autoarea, propunând cititorului un compartiment aparte despre portul popular „Costumul popular de sărbătoare” (p.193-237). Pe lângă valorile materiale, cercetătoarea pune accentul cuvenit și pe cele imateriale, inserând în album câteva compartimente, axate pe semiotica mărțișoarelor („Mărțișoarele – simboluri ale primăverii”), pe însemnătatea încondeierii ouălor („Ouăle pascale”) și pe semantica obiceiurilor de iarnă („Masca și omul mascat”).

Acest volum încărcat de istoria milenară a unui neam vechi-străvechi are șansa să câștige prețuire și din partea publicului din afara teritoriilor românești, grație traducerii impecabile a textului în limba engleză de către cercetătorul științific Andrei Prohin și redării imaginilor de un maestru în ale design-ului de carte din Republica Moldova, Vitalie Coroban. Acest proiect, puțin tardiv (din prea marea modestie a autoarei, iertată să-mi fie îndrăzneala!) a venit ca un balsam pe rana noastră identitară, peste care neprietenii mereu ne presară sare... Mesajele cărții ne sunt ca o binecuvântare în a dăinui ca neam. Cred că oricine simte românește trebuie să țină la icoane acest album, iar pentru cei întârziați în demnitate națională el ar putea deveni un manual pentru cultivarea respectului de neam.

IMPRESII de la lansarea de carte:

- „Dacă o imagine face cât o mie de cuvinte, trei imagini fac cât trei mii? Păi asta e deja aproape o carte! O carte cât o mie de cuvinte – vă mulțumim pentru prilejul de a călători în trecut, tradiții și valori”.

- „Albumul „Arta Tradițională din Republica Moldova” – o incursiune în istoria meșteșugăritului, un amplu studiu realizat de dna Dr. Varvara Buzilă, cu fotografii inedite ce immortalizează obiecte valoroase și continuatorii vechilor meșteșuguri... Am așteptat această carte de mult, mult timp. Mulțumim, dna Varvara Buzilă!”

- „Să aveți sănătate și ani mulți spre bucuria și norocul nostru, celor ce apreciază truda dumneavoastră și pun preț pe tradiție/obicei, ca genofondul poporului”.

Despre apă, cu ochii ridicați spre cer

Adrian NICOLA

Ziua bună la dumneavoastră, cinstiți gospodari!

Se spune din vechime că omul, când își făcea loc de viață sau măcar de sălaș, pentru o vreme, întâia oară căuta apa și abia apoi loc ferit de stihiiile timpurilor sau ale naturii, apropierea de drumurile care să îl poarte către semeni ori frumusețea și bogăția locului. Căci din apă este făcut omul, apa îl hrănește, îl curăță, îi dă snagă să poată munci și îi ostoește setea atunci când arșița și osteneala nu îi dau pace.

Apa se căuta îndeobște la fața pământului, căci mai ușor decât a-ți afunda găleata sau donița în fața limpede a vreunui pârâiaș, de a-ți umple bota sau ulciorul de la țâțâna vreunei cișmele sau de a-ți mâna vitele să caute cu boturile umede unda vreunui lac, nu se putea afla. Cei care nu aveau

norocul de a găsi prin apropiere izvoare, aduceau apa de departe. Asta numai la cei cărora mintea le era destul de mult ridicată în ale științei încât să poată tocmi piatră

lângă piatră sau olan alături de olan încât să poată veni pe ele, fără a se risipi, stropul de apă. Lucru de acesta mi-a fost dat și mie să văd pe la cetățile dacilor noștri sau ale altor neamuri ce au sălășluit în frumoasa noastră patrie, dăinuind sute și mii de ani.

Mai târziu, acolo unde pământul, bun ca untul, avea strâns în dânsul vigoarea sa, adică apa, s-au ivit oameni cu meșteșugul miraculos de aflare a locului pe unde se strecura vâna de apă, ce au săpat fântâni pe deasupra drumurilor de ape din măruntaiele pământului. Fântâni cu scripete, cu una sau două găleți, unde apa se trăgea pe roată de către oameni, fântâni din cele cu vâlâtuci mari, învârtite de animal, fântâni cu

cumpăna tăind cerul într-o parte, aplecând de cealaltă fruntea pentru nevoia omului. Cum le-a venit lor la îndemână, căci apa, la nevoie, a fost bună și suptă din urma copitei calului.

În locurile cu oameni mulți, unde apa nu ajungea nici mânătaș pe șanțuri sau canale, era adusă de oameni anume tocmiți, uneori de foarte departe. Acei oameni, cu căruțele lor pe care se așezau buți grele de lemn ce se chemau sacale, trase de boi, de cai sau de asini, cărau și vindeau apa celor în nevoie, iar aceștia s-au numit sacagii sau apari, după truda lor zilnică.

De la râu, de la cișmea sau de la fântânile satelor, apa se aducea închisă în butoi, în vas mai mare deci, în botă, un vas de lemn mai mic, înfundat la amândouă capetele și numai bună de pus

în car pentru a fi dusă la muncile câmpului, în ulcioare ori în căldări, care purtate în cap, care în mâini sau pe cobiliță. Și, pentru că drumul de la izvor până în postava sau copaia în care se plămădea pâinea cea de toate zilele era destul de anevoios, apei i se dădea în orice casă de români prețuirea cuvenită, orice om având porunca de a o cinsti cum se cuvine, de a o folosi fără risipă, de a o păstra mereu curată și în siguranță, fântâna fiind ținută la loc de frunte în inimile oamenilor ca o parte a casei și gospodăriei fiecăruia.

Pentru a construi fântâni cu apă îndestulătoare omului și animalului, sătenii puneau mână de la mână, din sărăcia și pe truda lor, și făceau fântâni săpate adânc, cu buți trainice, unde s-a putut chiar din piatră, ciuturi

grele, din lemn de ulm, cu puterea de a lupta cu umezeala, și lanțuri sănătoase. La fața pământului s-au făcut ghizduri sau chei, care să nu lase a cădea în dănele pruncul sau animalul.

Fântânile au fost săpate îndeobște la răscruci de uliți, ca să ia din ele cât mai mulți săteni, dar și trecătorii ce ajungeau acolo. Le-au fost făcute jgheaburi pentru a putea bea din ele și animale, iar din timp în timp le-au sleit, scoțând din ele toată apa pentru a se primeni și vigora izvorul. Ghizdurile erau văruite măcar în fiecare primăvară, cumpenelor li se dădeau uleiuri ca vântul și apa să nu roadă lemnul, iar lanțurile erau curățate adesea de rugină.

Fântâna, cișmeaua, pâraul, izvorul, erau cel mai adesea locurile lângă care oamenii se întâlneau să se sfătuiască de

toate cele, iar flăcăii se întâlneau cu fetele de măritat, pentru că era musai ca acestea să ajungă seara, după sosirea de la munca câmpului, să scoată apă.

Ca și oamenii, fântânile erau sfințite și „botezate”, li se dădeau nume, devenind punctele după care oamenii se ațineau, precum străinul după stelele de pe cer, pentru că era mai ușor să-i spui cuiva cum să ajungă într-un loc anume de la „fântâna lui Cutare”, decât în alt mod.

Apa din pâraie a fost pusă la treabă pentru a învârti mori de măcinat, care au spart între valțurile lor bobul pentru a-l face făină sau mălai, a primit în scobitura malurilor tulpina inului și cânepei pentru a da putere firului să iasă de sub coajă tulpinei, apoi a spălat rufele ce s-au cusut și înfrumusețat, cergile și covoarele ce s-au țesut din acestea.

De când lumea se pomenește, de apă s-au legat multe credințe ale oamenilor acestor meleaguri. Mugurul vieții omului începe a se deschide, spre credință și viață în propria obște, prin scufundatul în apă, prin botez deci, și prinde a se ofili și a termina cu cele pământești, prin „adusul apei” și „slobozirea apelor” (acest din urmă obicei, al adusului apei, se înfăptuiește și în zilele noastre împărțind apa pe la casele oamenilor prin mâna unei copile fără de vină, ca pe ceva de care are nevoie și sufletul, nu doar trupul); când nu plouă, iar culturile încep a se usca de secetă, sunt puse a juca paparudele, fetele tinere, curate, care se stropesc cu apă la fel de curată ca și ele, ori se slobozesc Caloenii sau Scaloienii, cu lumânări prinse, din ceară curată, peste unda pâraului; atunci când doi tineri își întemeiază o familie, ei merg la fântână, la cișmea sau la pârau, pentru

lepădare de viața de dinainte prin răsturnarea vasului de apă cu piciorul, asemenea unui jurământ sfânt; tot așa, după cel plecat din această lume se sparge o cană, un pahar, un ulcior cu apă; dacă boala și-a făcut loc între oameni sau animale, în cele din urmă s-a luptat cu aceasta apa, sub forma aghiasmei sau adusă de la izvoarele tămăduitoare; până și lucrurile mai puțin creștine au încercat a-și afla lucrarea prin apă, căci cu nu știu câți stropi de apă neîncepută, de la nu știu câte izvoare, s-a încercat a se da alt drum sorților. Dar acestea din urmă au fost scorneli pe care omul cu mintea întreagă nu le-a luat în seamă ca pe celelalte.

Parcă ascultând ruga mută a pământului, pe meleagurile în care trăiește nația noastră natura a dat atâta apă cât a fost nevoie, uneori și pe deasupra. În starea ei de curgere, ca abur plutitor sau în fulgi de zăpadă ori bucăți de gheață, apa s-a înălțat și a coborât iarăși asupra noastră atunci când am avut nevoie de ea, oricât de nedemni de mila sa am devenit noi, oamenii, pentru felul cum ne-am îngrijit sau mai degrabă cum nu ne-am îngrijit de starea sa.

Împletindu-se așa de mult cu viețile noastre, apa ne-a pătruns destul de mult și în vorbire, așa că s-au născut cuvinte cu felurite înțelesuri despre apă, zicători, ce dau și mai mult glas înțelepciunii acestui popor. Despre un om care nu ia parte la ceea ce se întâmplă în jurul său se spune că stă ca un „martor la căratul apelor”; celui care tot repetă vorbele sale fără a spune ce dorește a transmite i se zice că „bate apa în piuă”; că „nu este în apele sale” i se spune aceluia ce se pare a nu se simți tocmai bine; celui care prinde năravul de a spune neadevăruri i se zice că „minte de îngheață

apele”; celui nestatornic, ce își poartă pașii de colo-colo, i se amintește că nu va avea parte de un loc al său pentru că „apa trece, pietrele rămân”. Iar vorbe de acestea, cu apa, românul are cam pentru fiecare stare a sa.

Nu vreau însă nici eu a părea că sunt cel ce „cară apă cu ciurul”. Vreau să vă simțiți „ca peștele în apă”, așa încât mă opresc din a mai înălța statui de ploaie, care să meargă „pe apa sâmbetei”. Mai ales că nu doresc a mă pune contra celor ce țin ca adevărată vorba că „dulce-i vinul, nu-i ca apa” și să spun că eu nu am băut așa mult de la cișmea încât să fac „apă la plămâni” sau „apă la genunchi”. Chiar semăn cu dâșii în această privință „ca două picături de apă” și nici măcar pe lângă butoi nu mă „scald în ape tulburi”. Știu însă o vorbă de la un om înțelept, prietenul meu Gheorghe de la Vârtop, îl știți dumneavoastră, care mereu spune o vorbă a domniei sale, trăgând cu geana ștregărește: „Nu-i mai bună băutură decât apa de izvor.../ Dacă pui o picătură la un kil de vinișor”.

Lăsând gluma la locul dâșei, vreau a vă spune că, scriind cele de față, un gând trist m-a cuprins privind la vremurile de demult. Ce o fi fost, oameni buni, în inimile bieților români, în sute de ani de restriște, când au trebuit să-și otrăvească viețile, turnând otravă în cele fântâni, pentru a-i face pe dușmanii țării lor să-și întoarne pașii, odată cu gândurile de cotropire, știind că vor răbda mult timp de sete? Hei bine, atunci oamenii acelor locuri au știut cu adevărat ce înseamnă să nu ai apă și au dat curs lacrimilor și rugilor pentru ca ea să le umple din nou, limpede și curată, viețile.

*Cu smerenie, al
dumneavoastră,
Adrian*

Vâlva – duhul pământului și al casei

Lector univ. Dr. Florica IUHAS

Zeită telurică, personaj imaginar, întruchipat fie ca o femeie care veghează asupra casei, pădurii, minelor, fie ca un duh rău vâlva are înfățișare antropomorfă: femeie frumoasă sau o bătrână, cu furca în brâu, de om bătrân cu luleaua în gură, pitic, copil. În ipostaza zoomorfă poate lua chip de pisică, iepure, berbec, miel, de găină, vrabie, de șarpe, balaur. În Munții Apuseni se împart în două mari categorii: benefice („vâlve albe”) și malefice („vâlve negre”), cele din urmă putându-se metamorfoza de la ipostaza de motan negru la cea de moșneag.

Vâlva însumează atribuțiile mai multor reprezentări mitice feminine. “Ca duh al *Pământului*, este prezentă în tot și în toate: în mine (*Vâlva-Băilor*), în păduri și în arbori (*Vâlva-Pădurii*), pe ape (*Vâlva-Apelor*), pe holde (*Vâlva-Bucatelor*). Dacă păzește comorile, se numește *Vâlva-Comorilor*, dacă patronează zilele săptămânii se numește *Vâlva-Zilelor*, sinonimă cu Sfânta Duminică, Sfânta Vineri, *Vâlva* își face cunoscută prezența prin semnale vizuale sau auditive: cântă, tropăie, vorbește, bate cu ciocanul piatra în care se găsește aurul etc” (Ion Ghinoiu, 2008, p. 344).

Dintre aceste vâlve, una singură are caracter benefic, având o mare forță fizică și controlând fenomenele atmosferice printr-o luptă corp la corp cu norii, pe care îi învinge, ferind astfel satele de calamități. “În ținutul Munților Apuseni, *Vâlva* ferește oamenii de trăsnete, de grindină și vânturi puternice, aduce norii cu ploaie, indică băieșilor unde vor găsi aur în mină. Călătorește zburând, precum *Muma-Pădurii* și alte reprezentări mitice, dar poate fi văzută mergând și pe *pământ*, pe jos sau călare pe cal. Vâlvele pot fi bune sau rele: unele ajută, altele pedepsesc oamenii; primele sunt îmbrăcate în alb, celelalte, în negru” (Ion Ghinoiu, 2008, p. 344).

De obicei vâlva este considerată un duh rău, „femei fabuloase, fără identitate precisă, cutreierând noaptea pe dealuri și aducând cu ele maleficul; ele pot fi alungate doar cu fumul rezultat din arderea crenguțelor de cătină roșie pe care le aprind copiii cu scopul de a îndepărta duhurile rele. În Țara Moșilor, vâlvelor li se precizează un statut foarte extins, cu atribuții de putere dintre cele mai diverse: *Vâlva-Apei*, *Vâlva-Ciumei*, *Vâlva-Pădurii*,

vâlvele zilelor săptămânii, vâlvele vânturilor, *Vâlva-Lupilor* (o variantă moșnească pentru Sânpetru - Sfântul Petru, ca păstor de lupi), *Vâlva-Bucatelor* (ca patroană agricolă), *Vâlva-Băilor* (a minelor, a minerilor), *Vâlva-Comorii*, *Vâlva-Cetății* (în fapt, un duh al ruinelor). În Țara Almașului, o legendă afirmă că, pe vremea uriașilor, trăiau și vâlvele, care erau ca toți oamenii; după o vreme, fără să se cunoască pricina, vâlvele s-au luat la ceartă și au început să se bată cu plugurile pe care le aveau; apoi s-au luat la bătaie cu copacii, scoțându-i din rădăcină, ca mai târziu ele însele să se transforme în niște roți mari de car; și s-au rotit așa până s-au făcut din nou oameni” (Romulus Antonescu, 2009, p. 692).

În unele tradiții, aceasta este asimilată de *Varvara*, patroana minerilor, celebrată pe 4 decembrie. Această întruchipare fabuloasă este prezentă în credințele oamenilor din Munții Apuseni, unde este stăpâna minelor de aur. Mulți cred că baia care nu are vâlva nu are aur. Al. Ciura consemnează: „Îmi spunea tata că Vâlva e tânără și frumoasă. Își pune ochii pe câte un fecior mai zdravăn și când îl întâlnește singur prin vreun colț de știolnă, i se arată... Feciorul rămâne uimit de atâta frumusețe și nu poate scoate nicio vorbă. Atunci ea îl mângâie și îl dezmiardă, spune că i-i drag de el și că are să-i arate pe unde să cerce aur. Și așa se pomenesc unii deodată în belșug. Dar Vâlva le cere un singur lucru: să nu spună la suflet de om că au dat față cu ea, că dacă vor cuteza să-și caște gura sunt pierduți. Și vezi cum e omul, când dă de noroc: nu știe să-și pună straje gurii; și-apoi Vâlva îl sugrumă ca pe niște pui de vrabie. Dar pe urmă tot ei îi pare rău, că ce ți-e drag, tot drag îți rămâne; și după ce a omorât un om, dă aur din belșug celorlalți, ca să-și ispășească păcatul. De aceea e credința la băieși că dacă omoară baia vreun om, dăm de aur!” (Tudor Pamfile, 1916, p. 24).

În Maramureș se crede că fiecare casă are vâlva sa, care uneori se arată sub formă de șarpe, care, dacă este omorât, atrage moartea cuiva dintre membrii familiei.

Bibliografie:

Antonescu, Romulus; *Dicționar de Simboluri și Credințe Tradiționale Românești*, ediția digitală, 2016, www.cimec.ro.
Ghinoiu, Ion; *Mică enciclopedie de tradiții românești*, Editura Agora, București, 2008.

Oamenii dintre ape și cer

Ovidiu DUNĂREANU

Pentru ostroveni, casa și curtea, cu cele ce le populează, reprezintă punctul lor de sprijin în univers, piciorul de plai prin care ei urcă la stele. În jurul acestora se rotește lumea întreagă. În casă, în curte, pe bucata de vie sau de livadă, pe peticul de grădină ori de pământ, atât cât le-au mai rămas, oamenii, de aici, de la Dunăre, se simt fericiți și liberi. Deplina înțelegere și trăire a unor asemenea sentimente esențiale pentru făptura umană, i-au determinat, de când sunt ei, să-și sfințească locul, să-și respecte datinile, dar, mai cu seamă, satul.

Casa, gospodăria sunt definitorii pentru modul lor de viață, de gândire, de comportament. Casa din Ostrov, asemenea locuinței tradiționale dobrogene în general, ține de civilizația de pământ, de arhitectura fără arhitecți. Ea încorporează în făptura ei mai puțin fastuoasă, în schimb tainică și sacră, o întreagă filosofie cosmogonică, o muzică a sufletului în ascensiune astrală, o armonie a elementelor: pământ, apă, nisip, paie – elemente definitorii, ce compun tutele nearse: chirpicile, sau tutele coapte: cărămizile –, și cât este necesar: piatră pentru temelie, stuf pentru podină, lemn pentru căpriori, olană pentru acoperiș, var pentru spoit zidurile, dar ea impune și un acord între stări esențiale precum: speranța, sacrificiul, lumina și focul, izbânda, siguranța, bucuria și austeritatea, dănuirea.

Prin părțile Ostrovului, încă din epoca romană se confecționau cărămizi, țigle, uluci, olane, cahle, se modelau vase, ulcioare, amfore, opaițe, figurine arse în cuptoare. În vremea turcilor și după aceea în timpul colonizării de după 1877-1878, până la primul război mondial, apoi în perioada interbelică până târziu, prin anii șaizeci-șaptezeci și cinci ai secolului trecut, cărămizile erau lucrate de familii de cărămidari, care cutreierau satele pe timpul verii și executau, la comandă, câte bucăți voiai. Echipa era unită și muncitoare și nu se prea amesteca, pe timpul șederii în sat, cu localnicii. Meșterii nu împărtășeau nimănui din secretele meseriei lor. Cuptoarele aveau aspectul unor piramide ciudate, lipite cu pământ galben frământat cu pleavă, apă și baligă de cal, în trei sau patru trepte și cu tot atâtea guri de foc, în care ardeau lemne de salcâm pentru coacerea cărămizilor. Cuptoarele conțineau până la douăzeci de mii de cărămizi.

Alte familii, îndeosebi de țigani musulmani săraci, din satele de pe graniță: Esichioi, Cuigiuc, Carvăn, Velichioi – se înființau încă de la mijlocul primăverii, jos de sat, sub malurile înalte, râpoase, de pământ galben, cunoscute sub numele de Malurile lui Poștaru, și se apucau cu sape, cazmale, lopeți, roabe, tărgi și căldări, alături de mormane de paie noi, cu forme de scândură, să toarne puzderie de chirpici. Din zori și până-n asfințit era, în marginea apei, o însuflețire nemaipomenită. Bărbați, femei, tineri, bătrâni și copii, măslinii la culoare, pe jumătate despuiați, mișunau fără astâmpăr, vrednici, iscușiți și gălăgioși, fiecare cu treaba lui bine stabilită. Deabia pe seară încetau lucrul, se aruncau în Dunăre și se scăldau, ieșeau și aprindeau focurile în fața bordeielor, mulgeau caprele și puneau pirostriile și ceaunele să fiarbă laptele și mămăliga. Stivele de chirpici, înșirate pe mal, se reflectau prelungi în oglinda neclintită, însângărată parcă, a fluviului și zimțuiau fumul violet al înserării cu siluetele lor stranii, nedesăvârșite.

Sub cerul nemărginit de deasupra Dunării, noaptea nu întârzia să vină limpede, diafană. Stelele năvăleau puhoi, vântul umed fremăta molcom, purtând în spulberarea lui zgomotele fluviului și pe ale ostroavelor, mișcarea necurmată, confuză a satului, răsuflarea amplă a singurătăților dimprejurului lui, efluvii amețitoare de izmă înflorită și de pământuri dezgolite de ape. În rădăcinile acvaticale ale sălciiilor din buza ruptă a malurilor plesneau bolboacele de spumă ale anafoarelor, încurcând în rășchirătura lor cărduri de obleți ca argintul, cât limbile de briceag. Undea tainic noaptea peste bacul și șalupa de lemn, pământite în dreptul chirpicărilor. Zvonul undelor trecute peste cele două epave fura gândul și-l rățăcea aiurea, redeșteptând imagini și istorii îndepărtate. În bărci ușoare și repezi, paznicii de la geamanduri se grăbeau, cu felinarele aprinse, să ducă focul la marile lămpi de veghe de la gurile brațelor: Jianu, Florica, Iordan Călin, Cioplea și Fermecatu...

Cu două sute de ani în urmă, când dealurile din sud-vestul Dobrogei erau împânzite de păduri falnice de stejar, frasin, ulm și salcâm, primele locuințe mai rezistente și mai aspectuoase ale Ostrovului – câteva supraviețuind, ca prin minune, până în zilele noastre

și devenind adevărate monumente vii de arhitectură țărănească, reprezentative pentru această zonă – au fost înălțate din paiantă, tip de construcție binecunoscut, care folosea ca materiale de bază lemnul și lutul. Casele, în marea lor majoritate se compuneau dintr-o sală și două odăi, unele podite cu scândură, dar se întâlneau destule și din cele cu lipeală pe jos. Pe dinafară se obișnuia să fie văruiate sau muruite numai cu pământ galben, unele având brâuri albastre, verzi, ori cărămizii. Prispă încăpătoare și ceardacuri cu galerii de scândură, cu stâlpi dăltuiți, din lemn de esență tare și scări din lespezi de piatră albă, joase ori înalte, adaptate la terenul pe care erau clădite casele, le întregeau și înfrumusețau fațadele. Ferestrele simple ori duble, destul de mari, vopsite divers, aveau prevăzute gratii de fier contra hoților. Gardurile de scândură sau din nuiele de salcie și cătină roșie, împletite, rareori din stuf, împrejmuiau curțile din care nu lipsea nici un acaret: grajd, porumbar, hambar, magazie, curnic, aplecătoare, păierie, fânar, saivan etc. Mobilierul, procurat și adus cu greutate de la târguri de peste fluviu, ori confecționat la tâmplarii satului, era alcătuit, de obicei, din: un pat de fier sau de lemn, cu tăblii înalte la capete, cu saltele umplute cu lână, fân ori cu paie, plapumă din lână, cuverturi, perne umplute cu fulgi, șifonier în două canate, dulap masiv, încăpător, oglindă zdravănă, înrămată, să nu se spargă, fiind foarte scumpă și rară, lăzi de zestre dichisite, mese, scaune trainice; la bucătărie se foloseau măsuțe joase, rotunde (iastaciuri) – pe care gospodinele întindeau cu vergeaua foile de plăcintă ori ghioslomelele – dinaintea cărora se strâneau toți ai casei pe scăunele cu trei picioare, cioplite

din trunchiuri de salcie, procurate de la rudarii din Galița, care mai lucrau linguri, copăi, albi, fuse, furci. Pe pereți se prindeau covoare și carpete din lână, lucrate cu migală și gust, în culori pastelate, de mâna femeilor și fetelor, ori se aninau portretele, desenate în alb și negru, mereu idealizate și întinerite, de mâna cine știe cărui artist ambulant, în tablouri cu sticlă, ale bătrânilor familiei și ale stăpânilor casei. Pe jos se așterneau preșuri din coade colorate, țesute în casă, la război. Tot femeile țesau

ștergare și maramă din borangic și pânză subțire de bumbac. Camerele, seara, se luminau cu lămpi cu gaz, de diferite numere. Așa înzestrate, locuințele erau sănătoase, spațioase, aerisite, dereticate cu sfințenie zilnic, mai ales acolo unde se afla o fată sau mai multe de măritat; iarna țineau căldura de la sobele oarbe cu cotlon, iar vara păstrau răcoarea, și-ți venea mai mare plăcerea să le pășești pragul și să te adăpostești în lăuntrul lor primitiv, înmiresmat și tihnit.

Sătenii își lucrau îmbrăcămintea la croitor sau și-o croiau și coseau singuri din postav de casă ori de cumpărat, din pânzeturi, din borangic, realizate de mâna lor. Fetele purtau, fericite, la gât, salbe splendide din galbeni, iar la brâu cingători cu paftale de argint bătute cu safire, smaralde și rubine.

Ostrovenii, asemenea tuturor celor de pe malul apelor, știau să se hrănească bine și sănătos. Creșteau porci, păsări, vite, pescuiau, prin ascunzișurile fluviului, peștii cei mari și delicioși. Legumele și le cultivau singuri în grădini îngrijite cu strădanie din cauza secetei. Pe dealuri, pe terase, viile muncite cu măiestrie, îi răsplăteau, toamnă de toamnă, cu struguri aromați, albi, negri și roșii, din mustul cărora preparau, după reguli numai de ei știute, vinurile cele mai sfinte din câte existau. În curți, în grădini, în armane aveau plantați mai toți pomii fructiferi: cireși, vișini, caiși, peri, piersici, nuci, gutui, migdali, corcoduși, zarzări, smochini etc. Pâinea o frământau femeile în căpisteri, acasă, de două ori pe săptămână, o lăsau la dospit în panacode de lemn, o însemnau cu pistornicul de piatră, și o coceau în cuptorul de pământ, clădit în

bătătură ori adăpostit în polată. Sătenii mergeau cu evlavie la biserică, însoțiți de cei tineri, își venerau morții – există, aici, în această comunitate închisă, încă din timpul geților și romanilor, un cult special pentru cei trecuți în lumea dreptilor – și țineau toate posturile. În afară de sărbătorile creștinești, ei celebrau și obiceiuri păgânești precum: Filipii, Foca, Joia Mânioasă, Siva...

La întâi februarie, de ziua Sfântului Trifu, podgoreni se duceau înfofoliți, prin vifor, la vie, cu vin și de-ale gurii. Se strângeau doi-trei vecini și curățau cu foarfecele, fiecare, câte un butuc, luând aminte la starea acestuia: dacă vițele erau atinse de ger și câți ochi morți erau pe corzi, apreciere care-i ajuta să-și dea seama cum avea să fie rodnicia viei

în acel an. Odată treaba terminată, se așezau direct pe zăpadă și întindeau masa pe ștergare. Mâncau și beau vinul împreună, urându-și unii altora să le ajute Dumnezeu să aibă struguri mulți și buni. O țineau așa până pe seară, când se întorceau, în grupuri, cu sămânță de vorbă, acasă. De-atunci înainte, până la jumătatea lui aprilie, aveau timp berechet să revină la vie, s-o taie, s-o lege, să scoată și să ardă resturile rămase de la tăiat. Captivanta lucrare a ei se urnise în ziua aceea de început de făurar. Dar câte mai erau de făcut până toamna, când ciorchinii – zeii mărgeluiți, dulci și tămâioși ai podgoriei – aveau să capete transparență și culoare de ambră, numai sufletul răbdător și pătimăș al acestor oameni le știa...

Info – Datina

Ana Maria ȘTEFAN

Eleve în cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, surorile Daria și Iarina Comănescu studiază Canto-Muzică ușoară sub îndrumarea doamnei profesor Rodica Iftime de cinci ani! O profesionistă desăvârșită care își lasă definitiv amprenta asupra dezvoltării armonioase a elevilor săi, le inițiază la momentul actual pe cele două în tainele cursurilor de specializare Canto muzică ușoară (Daria) și cursul de Instructor canto (Iarina).

În prezent Daria și Iarina lucrează cu casa de producție Thrace Music și fac parte din echipa care a compus piesele “Lost in Istanbul” și “Count on You”, difuzate atât în România, cât și în străinătate.

Iarina COMĂNESCU

În luna aprilie a anului 2018, Iarina a lansat, împreună cu Thrace Music, piesa Count on You, care s-a bucurat de un real succes. Aceasta a fost difuzată în multe țări și a ajuns pe locul întâi în Top 100 Shazam Turcia. Colaborarea cu Thrace Music înseamnă pentru Iarina mai mult decât cântat, pentru că ea compune și versuri, atât pentru ea, cât și pentru alți artiști (Kate Linn – Thunderlike, Brianna – Lost in Istanbul, Osaka – Please, Dharia – Sugar and Brownies etc.) Îi place să își cânte propriile cuvinte pentru că în felul acesta își transformă piesele în proiecte cu adevărat personale. Iarina a avut dintotdeauna o pasiune pentru scris, însă nu s-a gândit vreodată că va compune versuri pentru piese muzicale. Totul a luat naștere spontan, o dată cu începerea colaborării cu Thrace Music. Înainte de întâlnirea cu producătorul ei, Iarina s-a remarcat la concursurile televizate de specialitate Fii antenă la talent! și DreamStar Junior Music Contest.

Daria COMĂNESCU

La doar 13 ani, Daria Comănescu, pe numele ei de artist Dharia, a lansat, împreună cu Thrace Music, piesa Sugar and Brownies în octombrie 2018. De atunci, aceasta s-a bucurat de succes pe plan mondial și a intrat în Top Shazam Global. Pentru activitatea ei muzicală, Dharia a primit un premiu important pe 11 februarie, în cadrul evenimentului Istanbul City Awards. Încurajată de Cristian Tarcea (Monoir), producătorul Thrace Music, Dharia a compus atât linia melodică a propriei piese, cât și liniile melodice ale altor piese muzicale, precum Thunderlike (Kate Linn), Lost in Istanbul (Brianna), Count on You (Iarina), Please (Osaka) etc. La vârsta de 9 ani, Dharia a participat la concursul de talente Next Star, iar un an mai târziu a participat la concursul DreamStar Junior Music Contest, unde a obținut premiul de popularitate. În perioada următoare, Iarina și Dharia își doresc să compună și să lanseze cât mai multe hituri, alături de producătorul lor, Cristian Tarcea.

Un sat românesc cu nume turcesc – Topalu

Aurelia LĂPUȘAN

Numele îi vine de la turcescul „topal” care se traduce prin „șchiop”. Se spune că pe acest loc ar fi fost în timpurile vechi târla unui om șchiop, „topal”, al cărui nume a rămas satului și se păstrează și astăzi. Alte variante duc la un turc milos, care strângea birul pentru Poartă, și porecla are ceva duos în nuanța cu care o pronunțau bătrânii satului. Sigur, documentele păstrate subliniază cu convingere că satul era pur românesc, fără nicio etnie conlocuitoare.

Nu se cunoaște anul fondării satului. Se pare că în timpul cumei din Muntenia, probabil ciuma de la 1718-1730, locuitorii români de pe stânga Dunării au fugit în colibe, prin insulele formate de Dunăre, unde s-au stabilit, formând apoi sate. Balabanu este o insulă în Dunăre în dreptul satului Topal, pe care au locuit mereu oameni. Pe malul drept al Dunării, în Dobrogea – erau târle cu numele proprietarilor: Alsănești, Alvănești, Topal, Chichirgeaua.

Românii găsind locul bun pentru cultură, făceau plugărie multă în timpul verii. Iarna vitele le lăsau cu câte un băiat la Topalu, iar tatăl cu mama și copiii treceau acasă în Balabanu. Mai târziu nu se mai retrăgeau nici iarna și și-au făcut case cu gard, bordee, întemeind satul Topalu pe urmele vechiului Topal.¹ Satul dezvoltându-se prea mult, nu i-a fost îndeajuns colina pe care s-a așezat vechiul Topal și s-a mai

răspândit pe încă două coline, una la nord și alta la sud, despărțite prin câte o vale: Valea Tătarului și Valea Muțuțuiului. Așa că, satul este alcătuit din trei mahalale: Canara, Centrul și Voina.

Organizarea, în 1830, a cordonului sanitar pe linia Dunării prin instituirea punctelor de carantină în Țara Românească și Moldova a impus o reglementare a trecerii mocanilor cu vitele în Dobrogea, care până atunci nu fusese supusă restricțiilor.

Într-un document de la Brașov, de la 1806, este consemnat că turma lui Radu Hârda se găsea la iernat în Țara Românească dar, după o vreme, „având toți oierii frică de iarnă s-au sfătuit și au trecut oile cele mai tinere, adică cârlanii, în Țara Turcească, peste Dunăre, la locul numit Cazaua Pavilanului, lângă Cernavodă, unde se mai aflau mocanii Voicu Pușcașu, Bucur Pușcașu, Savu Lazea din Bran.

”Stăpânirea turcească nu se prea supăra. Venea de-și lua

zeciuiala din oi, stupi și bucate. Dacă-l primeai bine pe ceauș lua ce lua, unde lua, unde nu lăsa și pleca. Împărăția era mare. Avea.”²

La 1846 Ion Ionescu de la Brad³, aflat într-o călătorie de 4 luni prin Dobrogea, îi scria prietenului său Ion Ghica: „La Topala am dat de urma a cinci flăcăi veniți de o săptămână din Valahia; căci trebuie să știi că neîncetat vin; și numai să fie vești că este undeva un loc unde cu brațele deschise îl așteaptă și în scurt timp n-ar avea cineva să-l căpătuiască”.⁴ Sau, în alt loc: „Mă duc la Pazargic, unde peste zece zile (scrisoarea e datată Varna, 20 apr. 1850 - n.n.) se ține cel dintâi iarmaroc al Dobrogei. Acolo vin oameni din toate părțile Dobrogei cu producturile lor, precum și mocanii. La acest iarmaroc sperez a mă întâlni și cu

² Opreanu, S., Contribuțiuni la transhumanța din Carpați, *Analele Dobrogei*, vol.2, 1938, p.95-99. Apud Liliana Lazia, *Antroponimie dobrogeană, considerații diacronice*, Editura Muntenia, 2003, p.26.

³ Ion Ionescu de la Brad, agronom și pașoptist

⁴ Vlădescu, Victor, *Correspondența între Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghica, 1846-1874*, p.128.

¹ Cruțeru, Florica, *Muzeul Dinu și Sevasta Vintilă – Topalu, Repere identitare*, Ed. Ex Ponto 2007, p. 7-8

turcul agent al unei companii din Constantinopol care au luat în arendă toate suhaturile (pășuni pe lângă ape) Dobrogei ce se năimesc în tot anul mocanilor, adică ciobanilor români din Ardeal și Valahia”⁵.

„Mocanii se numesc românii din Ardeal, care în puterea tratatelor între Austria și Turcia vin de iernează vitele în Dobrogea. Din acești români, unii rămân de vărează, cumpărând suhaturi de la meregii (arendași) ce le iau câte pe un an în arendă din Constantinopol și de pe la satele ce îl primesc. Cei mai mulți mocani vin din Săcelele Brașovului, din Săliștea, Vale, Talâșca, Galișu, Rășinari din ținutul Sibiului, din Poenari și Rădeni, din ținutul Miercurii.

Cei mai mulți mocani după iernatic se duc de vărează vitele la munți în Țara Românească, numai acei din Săcele, Săliște și Poenari rămân aici pe vară”⁶.

„Mocanii (din Dobrogea) se despart în trei clase: clasa întâi au târlele celor bogați, puțini la număr; clasa a doua este formată din asociația a mai multor mocani, care se pun sub șef și pe numele lui păstoresc; clasa a treia, cea mai numeroasă din toate este alcătuită din mocani cu 100 până la 500 oi și care n-au relații cu guvernul, ci cu oamenii și satele care le vând merele cu paguba Visteriei”⁷.

Mocanii cei mai însemnați din Dobrogea sunt: din Kazanul Balcicului: Ion Munteanu, Vasile Milea, Dimitrie Bobinaru, Neculai Șchiopu, în Kazanul Kiustengei: Hagi Poenaru, Zaharia Blebea, Jălea Duțul, Iacob Craiul; în Kazaoa Babalii (Babadag): Ion Tâlnaru, Gheorghe Roșca; în Kazaoa Tulcii: feciorii Oancei și Golea, care se află în Tulcea așezați”⁸.

„Din toate părțile nu se auzea decât „pământ, pământ, cumpărați pământ”. Nimeni ca mocanii nu au înțeles mai bine acest strigăt. Singuri ei au prevăzut valoarea economică a acestor terenuri peste ani de zile. Pe când cojanii se rugau de ingineri să nu li se dea pământ că nu au ce face cu el, mocanii tăceau și cumpărau mereu. Se împrumutau cu bani, unii vindeau din oi și luau pământ pe numele lor. De atunci ei sunt cei mai mari și mai numeroși bogătași ai Dobrogei”⁹.

„Majoritatea mocanilor sunt stabiliți pe lângă și în satele tătărești, locuitorii acestor sate sunt prea puțin activi și nu mult inteligenți, având singura calitate de a fi buni și docili. Mocanul, definitiv stabilit, are vocațiunea în aceste părți, între altele, de

MOCANI.

Gravură în lemn, publicată în «Album Moldo-Valaque».

a face din tătar bun cultivator; în absența mocanilor, tătarul nu știe decât orz, puțin meu și mult iubita lui bostănărie...; de la venirea mocanilor s-a introdus pe lângă celelalte culturi și aceea a porumbului”¹⁰.

„Menținerea hotarelor deschise timp de veacuri pentru păstorii români de peste munți a avut urmări care nu se pot prețui azi, pentru păstrarea și întărirea elementului național în țările noastre, în Dobrogea și chiar mai departe, în Bulgaria, Serbia și Macedonia. Un curent neîncetat de românizare, fără conținere împrăștiat de izvorul național din Transilvania, se abătea asupra Moldovei, Basarabiei, Munteniei și Dobrogei și țărilor sudice. Împrejurării acesteia datorăm că în Dobrogea au fost totdeauna mulți români și că, după reîncorporare, ea a putut fi repede colonizată de români”¹¹.

D.Șandru îi grupează pe localnici în trei categorii: 1. Români vechi, băștinași, care reprezintă aici elementul de permanență și continuitate, sunt așa numiții Diciens. Între ei am auzit numindu-se mai ales Români vechi și mai ales Turcuieni – uneori Turcomani, ceea ce înseamnă că sunt aici încă de pe vremea turcilor. Acestora li s-au adăugat în cursul timpului; 2. Români veniți din diferite părți ale Principatelor, mai ales în județele Ialomița, Buzău și Brăila, așa numiții cojeni – apoi din județele vecine ale Moldovei și Basarabiei – cunoscuți sub numele de Moldoveni și Basarabeni. Unii dintre aceștia au venit din Dobrogea din vremuri vechi – din timpul lui Mihai Viteazul și mai ales în timpul domniilor fanariote... 3. Români ardeleni, veniți din toate părțile Ardealului, dar mai ales din șirul de sate de pe linia Brașov-Făgăraș-Sibiu-Orăștie; adică din

⁵ Vlădescu, Victor, op.cit., p. 52.

⁶ A. Rădulescu, I. Bitoleanu, Istoria românilor dintre Dunăre și Mare, Dobrogea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 240

⁷ Ibidem, pp. 126-127

⁸ Ibidem, p. 57

⁹ A. Culea, Mocanii în Dobrogea, în „Tribuna”, Arad, 1912, nr. 17

¹⁰ P. Chihaia, în Gazeta Transilvaniei, 1881, 11-12 iulie.

¹¹ V.M. Kogălniceanu, Dobrogea, 1879-1909, drepturi politice fără libertăți, București, 1910, f. 170-172, 23, 33.

regiunile în care, din vremuri vechi, oieritul a fost totdeauna ocupația de căpetenie a locuitorilor. În Dobrogea sunt cunoscuți cu termenul generic de Mocani, dar ei între ei se numesc cu porecle diferite, după locul de origine în Transilvania, al lor nu al părinților. Cei din părțile Brașovului, din Țara Bârsei sunt Bârsani, ori mai precis Săceleni, Brăneni, Moroeni, sau cu un nume batjocoritor, Trocari; cei din Valea Oltului, din jurul Făgărașului, sunt Făgărășeni sau Orteni, iar cei din regiunea Sibiului sunt Țuțuieni și mai ales Mărgineni, numire cu care sunt porecliți și în Transilvania de către românii de la șes. Moșilor li se zice mai mult Dogari și Botari. Cu o precizare adaug: Mocani adevărați sunt numai Bârsanii și Mărginenii, înțelegându-se prin aceasta nu numai locul de origine, ci și ocupația: oieritul.”¹²

La 25 octombrie 1855, Raportul Cărmuirii județului Ialomița către Departamentul din Lăuntru era referitor la băjenarii dobrogeni aflați în județ și despre întoarcerea unora dintre ei peste Dunăre. Numele băjenarilor și satelor în care au fost sprijiniți, numele satelor din părțile Turchiei de unde sunt: Vasile Adam, din Topalu, găsit în Satul Dudești, pus să revină de unde a plecat, Vasile Stoica, Ion Zîrnă, Gheorghe Tudor, Constandin Necula, Stan Grecul, Ion Bae, Moș Stan, din Topalu, găsiți în satul Burdușanii Mici. Din Făcăieni Ion Cheleşu, Ioniță Cheleşu, Marin Vulpe, Ilie Stanciul, Mitul Cheleşu, Mitea Șarban, Stanciul Catinca, Danciu Nicolaie, Tudor Danciu, Necoară, Mitache Nicoară, Ion Frigură, Costache Desuditanțu, Siban Unchiașul, Petre Ion Fluture, Lazăr Nanu.¹³

Desuduranțu Costache, țăran dobrogean din Topalu la 1855¹⁴. Suditu - supus. Ghica P. locuitor al satului Topalu, Cheleşu I., țăran din Topalu la 1855,

Dănilă, moldovean venit în Dobrogea, Arabagiu, dobrogean din Topalu la 1857, Frigură, I, țăran din Topalu la 1855.

Doi ani mai târziu, la 10 martie 1857, un alt Raport al punctului Gura Ialomiței către Ștabul Oștirii despre prinderea unor locuitori ai satului Topalu din Dobrogea în ostrovul Aleonti, unde tăiau lemne:¹⁵ ”La 6 ale corentei, pă când suptiscălitu se afla în vizitația picheturilor am găsit în ostrovul Alionte 14 lăcuiitori din partea dreaptă a Dunării, cu șapte luntre, tăind pari și nuele din pomenitul ostrov și prin toate mijloacele ce am putut face de abia am prins o luntre cu doi oameni cu două topoare și o bardă, iar

numele lor se însemnează în dos, și aducându-i aici, la cancelaria punctului și cercetându-i de numele și al celorlalți și din ce sat sunt, mi-au arătat că toți sunt din Topalu, ținutul Hârșovei. Dar pentru că locuitorii acestui sat, în mai multe rânduri, au fost amenințați de a se prinde de pasnicii picheturilor, fiind în mai multe rânduri au venită de și-au luat lemnele ce le-au trebuit pentru facere de case și neputându-să niciodată prinde fiindcă întotdeauna au venit cu mai mare număr și cu punere de pasnici și într-o parte și în alta, cum simțeau că vine cineva și la dâșii și să aruncau în luntre și treceau în partea lor. Aceasta, după datorie, cu tot respectul nu lipsesc a supune la cunoștința Ștabului, rugându-mă totdeauna a mi se da ordin de ce trebuie să fac cu luntrea și topoarele pomenite mai sus fiindcă cu cei doi indivizi, și anume Radu Stanciu și Nicolae Cimpoiășu, ce zic că i-am prins, i-am înaintat Suptadministrației plășii Bălți cu adresa nr.130, a face cu dâșii cele ce va găsi de cuviință. Cu adăogire că s-au raportat și Departamentului cu nr.132. Pentru comandir, Praporgic, suptsecretar G.Georgescu.”

Numele celor ce au fugit cu luntrele: Lazăr Arabagiu, Neagu Arabagiu, Panait Ghica, Marin Vulpe, Decu Moși Radu, Mitu Moși Dragu, Panait Ion Cazacu, Ion Popa, Marin Popa, Crăciun Cocoși, Vintilă Bălănică și Preda Moși Manea. Acesta din urmă striga:”Dați cu toporul în ofițeri” și înjura. Rezoluția Ștabului: Secția 2.

Pentru a stopa asemenea fapte, în 1860, la Hârșova funcționa un viceconsulat austriac și o Intendență a Mocanilor¹⁶

¹² Șandru D., Mocanii în Dobrogea, București, IIN, 1946, p.29.

¹³ Liliana Lazia, Antroponimie dobrogeană, considerații diacronice, Constanța, editura Muntenia, 2003, p.254-256

¹⁴ Mateescu, Tudor, Documente privind istoria Dobrogei, București, 1875, doc.194, 213.

¹⁵ Tudor Mateescu, Documente privind istoria Dobrogei, 1830-1877, Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, București 1975, apud Liliana Lazia, Antroponimie dobrogeană, considerații diacronice, Constanța, Editura Muntenia, 2003, p.207, 258.

¹⁶ Arbore, A.L.P., Dobrogea, București, 1940, p. 294

Contribuții cu privire la constituirea și activitatea cultural-națională a Regionalei „Astra Dobrogeană” între 1927-1935

Prof. dr. Dragoș L. Curelea; Prof. Daniela Curelea*, SIBIU

În studiul acesta, supunem atenției cititorului premisa potrivit căreia, analiza și parcurgerea fenomenologiei culturale, în special a demersului funcțional-organizatoric, dar și a manifestărilor culturale-specifice în rândurile societăților și asociațiilor de profil, au contribuit în mod definitoriu la construcția națională prin cultură a românilor din spațiul Dobrogei. Demersul nostru nu este unul inedit, însă este mai mult decât interesant, informații și date în acest sens, sunt păstrate în Fondul Astra din Sibiu și în diferite periodice culturale care au apărut în decadele interbelice, dar și în puține studii de specialitate care au abordat această direcție de cercetare a istoriei culturale. Coroborând datele din arhivă, atât cu memorialistica celor care au participat la evenimente, cu bibliografia de specialitate generală și specifică, dar și cu parcurgerea studiilor de specialitate, am elaborat prezentul studiu mai puțin cunoscut în actualitate pentru a informa cititorii cu privire la activitatea funcțională și culturală a Astrei în această parte de țară¹.

Menționăm că, după Unirea din anul 1918, Bucureștiul, a impus treptat un centralism instituțional și administrativ, care s-a manifestat și în planul activităților social-culturale care s-au desfășurat prin societăți și asociații de profil. Iar Astra a fost una dintre cele mai importante societăți cultural-naționale, care s-a pronunțat în acest sens. În acest complicat context intern manifestat în plan economic, social, politic și cultural, în decadele interbelice, ne par semnificative cuvintele rostite de președintele Astrei, Vasile Goldiș, care de altfel, după anul 1923, ca urmare a alegerii sale, ocupa funcția de conducere a instituției cultural-naționale: Astra² și care menționa în anul 1925:

„Banatul are să devină o regiune a Asociațiunii cu autonomia ei precizată în statute noi, tot astfel, Basarabia și Bucovina, mai apoi Muntenia, Oltenia și Dobrogea. Flamura culturii și solidarității românești purtată de „Astra” trebuie să fâlfâie deasupra întregului pământ al României”³.

Cu privire la momentul constituirii Regionalei Astra Dobrogeană, istoriografia acestei societăți cultural naționale, menționează data de 5 mai 1927, atunci când, generalul Ioan Vlădescu se afla la comanda Jandarmeriei din România și care fusese anterior la comanda Diviziei 9 Infanterie din Constanța, a invitat pe reprezentanții elitei românești din această provincie la Cercul Militar din localitate, pentru a le solicita concursul privind inițiativa înființării unei structuri regionale a Asociațiunii Transilvane⁴. O particularitate a înființării și activității Regionalei „Astra Dobrogeană” a fost dată de implicarea elementului militar și a celui didactic în demersurile cultural-naționale. În aceeași zi, a fost luată hotărârea constituirii Despărțământului central județean Constanța al Astrei⁵. În alocuțiunea inaugurală a

³ *Societatea de mâine*, anul II, nr. 35-37, din 23-30 august 1925, p. 591; Eugen Hulea, „Astra”. *Istoric, organizare, activitate, statute și regulamente*, Sibiu, Editura Astrei, 1944, p. 25-28.

⁴ Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, (în continuare se va cita prescurtat: S.J.S.A.N.), Fond Astra, doc. nr. 2958/1927, *Registrul de procese-verbale ale ședințelor Comitetului Central al Asociațiunii pentru perioada 1927-1932*, p. 118; Gheorghe Preda, *Activitatea Astrei în 20 ani de la Unire*, p. 133-134; Pamfil Matei, „Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român” (Astra) și Rolul ei în cultura națională, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, p. 67, 88-89; Valer Moga, *Astra și Societatea*, p. 91. Menționăm, că în perioada imediat următoare Unirii din 1918, generalul Ion Vlădescu s-a aflat pentru o perioadă în Sibiu, unde a fost comandantul Corpului VII Armată, unde a luat contact cu activitatea Comitetului central al Asociațiunii Transilvania, fiind și unul dintre membrii e viață ai instituției cultural naționale din Transilvania și Banat. Din anul 1921, generalul I. Vlădescu a semnat un acord cu Despărțământul Sibiu al Astrei, în baza căruia, ofițerii conferențiau în fiecare duminică, pe marginea unui subiect care se inscria în aria tematică: *Nevoia de a avea oștire*.

⁵ *Transilvania*, anul 58, nr. 10-11, 1927, p. 406; Lavinia Gheorghe, *Astra Dobrogeană punte de legătură între români*, în *Sargetia*, anul XXXV-XXXVI, 2007-2008, p. 627-628; Paul Abrudan, *Documente inedite privind activitatea Astrei pentru înființarea de biblioteci literare în unitățile militare din Transilvania în anul 1919*, în *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, XIII, 1980, p. 341-354. În perioada care a urmat Unirii din 1918, ofițerii, subofițerii, gradații, într-un entuziasm colectiv generizat au aderat la Astra. Armata a contribuit cu bani, efecte, cadre la propaganda și răspândirea mesajului Asociațiunii și în afara Transilvaniei. Vezi în acest sens, cu privire la implicarea ofițerilor în activitatea de culturalizare a maselor

¹ Gheorghe Preda, *Activitatea Astrei în 20 ani de la Unire* (1918-1943), Sibiu, Editura Astrei, 1944, p. 133-134; *Astra dobrogeană*, anul I, nr. 3-4, septembrie 1929, p. 5; Adriana Gheorghiu, *Astra Dobrogeană-focar civilizator al spațiului dintre Dunăre și Mare*, în *Conferințele Bibliotecii Astra*, nr. 148, 2011, p. 153-155.

² Valer Moga, *Astra și Societatea (1918-1930)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 70, 107-108; Dumitru Tomoni, *Societate, Cultură și Politică: „Astra” în Banat (1896-1948)*, Timișoara, Editura Învierii, 2009, p. 346.

„Construcția la Constanța a unei case denumită „casa Astei Dobrogeane” este o mare necesitate. Ea ar trebui să aibă sală de cinematograf, muzeu, bibliotecă, săli de sfat și lectură. În ziua „Astei Dobrogeane”, care este Sfinții Constantin și Elena, se va sărbători la Constanța și în toate satele cu cea mai mare pompă. „Astra” va premia cele mai frumoase costume femeiești, satul care va avea cele mai multe războaie de țesut. Șezătorile vor fi de două feluri: cultural-artiste și strămoșice: lucru de mână și povestiri”⁷.

În ceea ce privește sediul, Regionala „Astra Dobrogeană” s-a aflat în apropierea Ateneului popular, „Înfrățirea”, în clădirea Școlii primare nr. 7 Mixtă din Constanța, iar activitatea a fost, cel puțin în perioada 1927-1930, sprijinită financiar de autoritatea publică locală⁸. Tot în 5 mai 1927, în a doua parte a zilei, s-a decis, urmare a discursului și îndemnurilor generalului I. Vlădescu, constituirea în conformitate cu Regulamentele Astei, a Comitetului central de acțiune a Regionalei Astei din Dobrogea. Astfel, în fruntea acestei Regionale au fost aleși, generalul Ion Vlădescu (președinte), profesorul Gheorghe Ch. Coriolan, directorul Liceului „Mircea cel Bătrân” din localitate (vicepreședinte). La conducerea Despărțământului central județean Constanța al Astei, a fost ales inițial ca președinte juristul Nicolae Papadat, cel care ocupa funcția de consilier superior la Curtea de Apel din Constanța. În fruntea Despărțământului orașenesc Constanța, a fost ales avocatul Bucur Constantinescu⁹. Din anumite motive, s-a produs o reșezare la nivelul funcțiilor de conducere ale acestei Regionale în ședința din după-amaiaza aceleiași zile, datorită faptului că profesorul Gheorghe Coriolan a renunțat la funcție, în locul acestuia a fost ales juristul N. Papadat, iar

acestei Regionale, înaltul ofițer român a subliniat în fața publicului care au fost realizările și contribuțiile Astei la construcția națiunii române, cu deosebire în Transilvania și Banat. Comandantul Jandarmeriei din România a arătat, în discursul pe care l-a avut cu acest prilej, că satele și comunele românești din Transilvania, în urma acțiunii constante a Astei, nu au avut decât de câștigat educație, emancipare, construcție de utilitate publică, monumente, cassine, școli etc. Înaltul ofițer a efectuat o paralelă între situația care exista atunci în Transilvania și situația mai mult decât îngrijorătoare care exista în satul dobrogean, dar cu deosebire în mediul rural din Cadrilaterul încorporat României în anul 1913. În acest sens, înaltul ofițer a invitat intelectualitatea din spațiul dobrogean să se implice într-o Regională a Astei care să contribuie la emanciparea românilor din acest spațiu dobrogean, dar nu numai a lor⁶.

și prin intermediul Asociațiunii și în: Ștefan Zeletin, *Burghezia română. Neoliberalismul*, București, Editura Nemira, 1997, p. 496.
⁶ *Transilvania*, anul 58, nr. 10-11, 1927, p. 406.

⁷ *Astra dobrogeană*, anul I, nr. 3-4, septembrie 1929, p. 5.
⁸ S.J.S.A.N., Fond *Astra*, doc. nr. 2782/1927, (Anexa nr. IX); *Ibidem*, loc. cit., doc. nr. 2792/1927, f. 6 (Anexa nr. IX); *Ibidem*, loc. cit., doc. nr. 2812/1929 (Anexele VIII-IX); *Ibidem*, loc. cit. doc. nr. 5035/1930, f. 4 (Anexa nr. VI); Gheorghe Preda, *Activitatea Astei în 25 ani de la Unire*, p. 38; Adriana Gheorghiu, *Astra Dobrogeană-focar civilizator al spațiului dintre Dunăre și Mare*, p. 155. Anumite sume de bani, au fost în mod constant între 1927-1930 trimise de la Sibiu pe adresa Regionalei Astra din Constanța. De altfel, în acest sens s-a pronunțat constant vicepreședintele Astei, medicul sibian Gheorghe Preda în toate ședințele Comitetului central de la Sibiu.
⁹ *Transilvania*, anul 58, nr. 10-11, 1927, p. 406; Gheorghe Preda, *Activitatea Astei în 25 ani de la Unire*, p. 133-134; Pamfil Matei, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuții*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” Sibiu, 2005, p. 138.

în urma ședinței, după ce s-a luat act de renunțarea avocatului B. Constantinescu, în funcția de președinte al Despărțământului central județean Constanța, a fost ales medicul Petre Stoenescu¹⁰. Cu prilejul Zilei de 1 decembrie 1927, conducerea Regionalei a serbat Ziua Astei. Câteva zile mai târziu remarcăm felicitările trimise din Constanța, de către membrii Comitetului central de conducere a Regionalei cu ocazia desfășurării adunării generale a Asociațiunii Transilvane în 4 și 5 decembrie 1927 la Sibiu¹¹.

Generalului I. Vlădescu a trimis raportul său în mai 1928, către Comitetul central al Astei la Sibiu. Astfel, într-un an care a trecut de la înființarea Regionalei cu sediul în Constanța, se menționa organizarea a trei reprezentații teatrale, două festivaluri regionale, două concerte, 97 de întruniri în care s-au prezentat în fața publicului prelegeri și conferințe¹². De asemenea, se amintea în raportul conducerii Regionalei, de înființarea unui cor regional alcătuit din 85 persoane calificate, a unei orchestre județene care a avut 35 persoane angajate, a unei secții de teatru și a uneia de sport, igienă și educație fizică, ambele având 155 membri, respectiv constituirea în spațiul județelor din această regiune, a 47 de cercuri culturale comunale, care activau ca substructuri locale ale Regionalei, după modelul oferit de Astra în Transilvania. Din punct de vedere organizatoric, Regionala Astra Dobrogeană a avut trei componente structural-ierarhizate: Regionala (condusă de generalul I. Vlădescu), Despărțământul central județean Constanța (a fost ales juristul Nicolae Papadat), iar avocatul Bucur Constantinescu a fost ales la conducerea Despărțământului organizat în plasa administrativ-teritorială Constanța (despărțământ orășenesc)¹³. Dincolo de organizarea substructurilor comunale, au avut loc activități organizate pentru ostași, profesori, muncitori, după cum urmează: pentru militari (ofițeri, subofițeri, gradați, teriști) în fiecare duminică la Casa Armatei din localitatea reședință a județului și Regionalei. Pentru locuitorii din zonele imediat limitrofe Constanței, în fiecare zi a săptămânii, în toate cele șase suburbii ale orașului.

Conducerea Despărțământului central județean Constanța în colaborare cu Regionala și Comitetul regional al acesteia au acordat sume în vederea

premierii concursurilor literare și de educație plastică la care au participat elevii talentați din liceele aflate în Constanța (3000 lei), iar pentru concursul de colinde organizat în decembrie 1927, au fost alocați 5000 lei, respectiv pentru premiera activităților organizate cu prilejul Unirii Principatelor Române în 24 ianuarie 1928 erau alocați alți 2000 lei¹⁴. Cu prilejul festivităților care au fost organizate în 10 mai 1928, în Cazinoul din Constanța s-a desfășurat un festival la care generalul Traian Moșoiu a cuvântat publicului local despre opera culturală și națională realizată de Regele Ferdinand I. În aceeași clădire, Secția de Teatru a Regionalei a susținut două reprezentații dramatice după o piesă a scriitorului Liviu Rebreanu. Aceeași punere în scenă a fost prezentată publicului din Bazargic de către reprezentanții secțiunii teatrale¹⁵.

La puțin timp după adunarea constitutivă, generalul I. Vlădescu adresa o rugămintă medicilor din Constanța, prin care solicita participarea acestora, în funcție de timpul avut, dar și de disponibilitatea colaborării cu Astra, în 29 iulie 1927, la adunarea Regionalei care urma să se desfășoare în sălile Cercului Militar Constanța. Conducerea Regionalei a urmărit prin desfășurarea acestei întruniri să constituie Secția medicală a Astei din Dobrogea. În conformitate cu Statutele Asociației, obiectivul esențial al acestei substructuri locale l-a reprezentat asigurarea igienei generale, dar și a igienei social-comunitare. Membrii sus-menționatei Secții medicale, urmau să răspândească prin prelegeri și conferințe informații utile în vederea asigurării igienei personale și a monitorizării stării de sănătate, a indivizilor, dar și a comunităților locale¹⁶. Ca urmare a adunării membrilor comitetului de conducere a Regionalei, a fost înființată în 4 august 1927, Secția artistică, la propunerea directă a generalului I. Vlădescu. Încă de la început, a fost adoptată propunerea profesorului Gh. Carp, ca această substructură a Regionalei să fie împărțită în patru domenii, în funcție de pregătirea și competența membrilor săi. Urma să existe și să se manifeste în acest sens, o componentă muzicală, atât vocală, cât și instrumentală, o componentă teatrală, care să susțină reprezentații specifice artei dramatice și o componentă structurală care se va ocupa de pictură și desen. Președintele acestei secții a fost ales profesorul constănțean Gh. Carp,

¹⁰ *Astra la noi*, în *Marea Neagră*, anul IV, nr. 39-40, 9 mai 1927, p. 3. Vezi în acest sens și: *De la Astra*, în *Astra Dobrogeană*, anul I, nr. 1, 4 mai 1929, p. 24.

¹¹ *Transilvania*, anul 58, nr. 12, p. 605.

¹² În conformitate cu *Statutele Asociațiunii din anul 1925* și cu *Regulamentele* adoptate în același an, prelegerile erau expuse de conferențiarul Astei în comunitățile din mediul rural, sau în mediile muncitorești, iar conferințele, de regulă, aveau ca destinatari intelectualii din comunitățile urbane.

¹³ Gheorghe Preda, *Activitatea Astei în 25 ani de la Unire*, p. 133.

¹⁴ *Transilvania*, anul 59, nr. 12, 1928, p. 1001-1005.

¹⁵ *Ibidem*, p. 1001.

¹⁶ *De la Astra Culturală*, în *Dacia*, anul XIV, nr. 163, 28 iulie 1927, p. 2. De altfel, conform Statutelor, Secția medicală urma să fie alcătuită din 15 persoane cu notorietate în comunitate, iar alături de aceștia puteau activa un număr practic nelimitat statutar de persoane care aveau la ideile promovate de sus-menționata Secție a Regionalei Astra Dobrogeană.

iar alături de el a fost profesorul de muzică care activa în Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța¹⁷.

De asemenea, se menționa că, în anul care a trecut, au fost înființate 47 de structuri ale acestei regionale a Astrei. Erau amintite substructuri comunale semnificative în Cara-Omer (Negru-Vodă), Cernavodă, Cuzgun, Cogealac, Ghiuvelnia, Mangalia, Medgidia. În toate aceste structuri culturale din comunele menționate și de plasă au fost organizate biblioteci pentru popor, care au fost donate de Astra centrală de la Sibiu. În rândurile următoare, semnalăm care erau aceste structuri locale: Agigea, Anadolchioiu (Constanța), Azplăr, Baeram-Dede, Baza Sportivă (Constanța), Bilbirul-Mic, Cargalacu-Mare, Cargalacu-Mic, Cara-Omer, Caramlac, Carapelit, Canara, Canara Palaz Mare, Chiragi, Cuzun, Constanța-central, Copadin, Corna Căgievu, Chioselev, Dunărea, Ghelengic, Hasiduluc, Închisoarea Centrală din Constanța, Mangalia, Medgidia, Mulceava, Musulbei-Muslui, Nestorești, Osmancea, Osman-Jaca, Pazarlia, Remus-Opreanu, Saligny-Ștefan cel Mare, Saraiu, Satschei, Sibioara, Tatlaceacu-Mare, Tatlageacu-Mic, Tatlageac-Moșneni, Tașaul, Tăbăcăria (Constanța), Tichilești, Tuzla, Traian-Săcele, și în alte așezări constănțene¹⁸.

În perioada 1927-1928, conferențiarul acestei Regionale, au prezentat în fața publicului participant mai multe prelegeri pentru popor (care erau susținute de regulă în mediul rural) și conferințe pentru intelectuali (expuse în orașe, dar și în centrele unora dintre plasele administrativ-județene). Acestea erau forme de manifestare cultural-specifice prin care s-a urmărit educația poporului și emanciparea sa. În Regionala Astra Dobrogeană, au prezentat expuneri, în perioada mai 1927-iunie 1928, următorii: Ion Vlădescu (general), I. Roșculescu (prefectul județului), I. Negulescu (avocat), C. Popescu (preot ortodox, consilier eparhial), D. Stoicescu, D. Mureșanu, C. Petrescu (profesor și director al Școlii Normale din Constanța), K. Schmidt (general), I. Constantinescu (funcționar public), generalul Sălceanu, Ion Benton, Alexandru Vulpe (avocat), I. Helgiu (profesor de liceu), T. Constantinescu (funcționar public), C. Coadă (protoereu al Constanței), I. Pilescu (medic, Spitalul din Constanța), ofițer Corjanowski (maior de jandarmi în Constanța), D. Constantin Popescu

(director de școală mixtă), Dl. Chiriac, ofițerul Pușcașu (sublocotenent), Gr. Sălceanu, (director de școală mixtă), Alexandru Pilescu (medic, stomatolog în Constanța), I. Mărgărit (medic pediatru), N. Teodorescu (avocat), ofițerul I. Dobrogeanu (colonel, comandant de Regiment în Constanța), I. Cociubanu, Simion Constantinescu, Mureșanu, (profesori de liceu în Constanța), Dr. Stoenescu (medic în Constanța), preoții parohi Roșculeț, Popescu, Sădeanu, C. Negru (comandor în flota maritimă), P. Protopopescu și I. Bentoiu (maiștri-militari), T. Berberianu, I. Chirescu (avocat în Constanța), N. Ștefan (maior în rezervă, grăniceri), N. Ștefan (director de școală comercială), I. Georgescu (inspector șef de poliție), Ioan N. Roman, Traian Moșoiu (ofițer superior, general), profesorii Nedelcu și Mureșanu (școlile mixte din Constanța), ofițer Cristea, (șeful Casei Militare Constanța), I. Ventai și D. Petrescu (directorii școlilor de fete)¹⁹.

Acești conferențieri ai Astrei din Dobrogea și-au prezentat comunicările în fața publicului local, care era întrunit, de regulă, în sala Cercului Militar din Constanța, în Casa Ostașilor din Constanța, Casino, în sălile cinematografelor din oraș, Majestic, Modern, Odeon, Regal, Regina Maria, Tranulis, dar și în sălile de clasă din cadrul Școlilor din Constanța, nr. 2, 5, 7, 8, 9, 10, Școala de la vie, dar și la Teatrul Elpis²⁰. Subiectele comunicărilor prezentate între 1927-1928 au fost cu caracter tematic și de interes pentru publicul local din această parte de țară. Seria acestora a fost inaugurată de generalul I. Vlădescu, care, în 13 noiembrie 1927, a cuvântat la Casa Ostașilor în fața unui public militar care era format din ofițeri, subofițeri, maiștri militari, angajați civili, dar și soldații care își satisfăceau stagiul militar în Garnizoana din Constanța. În alocuțiunea pe care a susținut-o, înaltul ofițer și-a expus argumentele care l-au determinat să se implice în procesul cultural, care a avut drept rezultat constituirea Regionalei Astra Dobrogeană. În aceeași zi, cu același prilej, au prezentat comunicări profesorul Gheorghe Coriolan, directorul Liceului „Mircea cel Bătrân” din localitate, Constantin Munteanu, dar și un alt profesor constănțean, Gheorghe Carp²¹.

De asemenea, menționăm și faptul că, la propunerea generalului I. Vlădescu, a fost decisă

¹⁷ *Adunarea Astrei*, în *Dacia*, anul XIV, nr. 170, 5 august 1927, p. 2; *De la Astra*, în *Dacia*, anul XIV, nr. 175, 12 august 1927, p. 2. A fost descisă și inițierea și desfășurarea unui curs intensiv de dicție, care urma să fie susținut de președintele acestei Secții artistice. Remarcăm și faptul că membrii Secției artistice se angajau să contribuie anual cu suma de 10 lei, necesară la buna desfășurare a activităților culturale care cădeau în sarcina acesteia.

¹⁸ *Transilvania*, anul 59, nr. 12, 1928, p. 1002; Elena Dunăreanu, *Astra dobrogeană*, în *Comunicări și referate de bibliologie*, Biblioteca Județeană Constanța, 1984, p. 367-368.

¹⁹ *Transilvania*, anul 59, nr. 12, 1928, p. 1004-1005.

²⁰ S.J.S.A.N., Fond *Astra*, dosar nr. 3497/1928, f. 7-9; 12-16 și *Anexa nr. II*; *Transilvania*, anul 59, nr. 12, 1928, p. 1003-1005.

²¹ *Inaugurarea conferințelor Astrei*, în *Dobrogea jună*, anul XXIII, nr. 246, 13 nov. 1927, p. 1; *Ibidem*, nr. 247, 15 noiembrie 1927, p. 1. Semnatarul acestor editorial, Dumitru Cruțiu Delasăliște, evident, utiliza un nume, sau pseudonim care amintește de mocanii sălișteni din apropierea Sibiului care au trecut Munții Carpați cu turmele lor în secolele XVIII-XIX, dar și în primele decenii ale secolului și care au contribuit la menținerea constantă a elementului românesc din această provincie.

constituirea unui fond de premiere (12.000 lei), bani care urmau să intre în cumpărarea de cărți și alocarea mai multor sume care au oscilat între 300 și 500 lei, prin care se recompensa și în bani, rezultatele bune la învățătură ale unor elevi, fie cu prilejul organizării și desfășurării concursurilor de specialitate, fie cu prilejul serbărilor de sfârșit de an școlar²². În sensul sprijinirii învățământului românesc, de altfel, una dintre principalele direcții de manifestare ale Asociațiunii Transilvane, remarcăm că într-una dintre ședințele Comitetului central de la Sibiu, a fost luată hotărârea sprijinirii școlilor și a elevilor meritoși cu: „un număr de Abecedare pe seama neștiutorilor de carte, adulți, lipsiți de mijloace cari vor să învețe carte în cursul acestui an școlar”²³.

Astra centrală a decis să asigure 40 de premii în bani, atât pentru preoți, cât și pentru învățători, care se vor face remarcați în instruirea unui număr mare de analfabeți din părțile Constanței. Se considera că primii elevi ai acestor cursuri de școlarizare a adulților, vor avea acces, în mod gratuit, la câte o broșură trimisă de la Sibiu din Colecția Biblioteca pentru popor²⁴. Menționăm și activitatea constitutivă, depusă de conducerea Regionalei, care s-a finalizat în 19 februarie 1928, prin formarea Cercului cultural al Astrei din Mangalia²⁵.

În vederea cunoașterii celor care au susținut prelegeri și conferințe, dar și a datei la care au fost aceste forme de manifestare culturale expuse în fața auditoriului local constănțean, dar nu numai, le vom reda titlul acestora, după cum urmează: *Despre Sărbătorirea Crăciunului* (23 decembrie 1927)²⁶, *Scopul „Astrei” în Dobrogea* (22 ianuarie 1928), *Cuvântul ocazional* (22 ianuarie 1928), *Din trecutul „Astrei”* (22 ianuarie 1928), *În numele eparhiei și al Episcopului de la Tomis* (22 ianuarie 1928)²⁷, *24 ianuarie pentru Români. [Semnificația, activitatea și consecințele acestei date]* (24 ianuarie 1928)²⁸, *Apărarea contra gazelor de luptă* (19 februarie 1928), *Scriitorii noștri (pentru copii)* (19 februarie

1928), *Viața în Delta Dunării* (19 februarie 1928)²⁹, *Scopul „Astrei”* (20 februarie 1928)³⁰, *Viața în Anglia* (21 februarie 1928)³¹, *Mihai Eminescu* (22 februarie 1928)³², *Despre basme* (24 februarie 1928)³³, *Despre Ovidiu* (26 februarie 1928), *Iisus Hristos (pentru copii)* (26 februarie 1928), *Respectă bunul aproapelui* (26 februarie 1928)³⁴, *Crime și criminali* (27 februarie 1928)³⁵, *Viața în Anglia* (28 februarie 1928)³⁶, *[Despre] Gheorghe (George) Coșbuc* (29 februarie 1928)³⁷, *Învățăture din Evanghelie* (3 martie 1928)³⁸.

Despre datorie (4 martie 1928), *Povestiri pentru copii* (4 martie 1928), *Despre datoria către Țară* (4 martie 1928), *Despre poveștile noastre* (4 martie 1928)³⁹. *Aerul și apa* (5 martie 1928), *Despre educația copiilor* (7 martie 1928), *Despre George Coșbuc* (10 martie 1928)⁴⁰, *Veniți la Iisus* (11 martie 1928), *Povești pentru copii* (11 martie 1928), *Datoria către țară* (11 martie 1928)⁴¹. *[Despre] Gheorghe (George) Coșbuc* (12 martie 1928), *Despre educația copiilor* (13 martie 1928), *Educația la englezi* (14 martie 1928), *Despre Mihai Eminescu* (16 martie 1928), *Despre sănătate* (17 martie 1928)⁴². *Pericole pentru copii la Cinema* (18 martie 1928), *Conferința pentru copii* (18 martie 1928), *Beția și urmările ei* (18 martie 1928), *Ocazionale și Diverse* (18 martie 1928)⁴³. Tot *Ocazionale și Diverse* (20 martie 1928), *Omul de la apariție și până astăzi* (21 martie 1928), *Crime și criminali* (23 martie 1928), *Din Delta Dunării* (24 martie 1928)⁴⁴. *Cum l-am cunoscut pe Alexandru*

²² Elena Dunăreanu, *Astra dobrogeană*, în *Comunicări și referate de bibliologie*, p. 367-368; Lavinia Gheorghe, *Astra Dobrogeană punte de legătură între români*, p. 630.

²³ *Marea noastră*, anul I (V), nr. 13-14, 3 februarie 1928, p. 1

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Marea noastră*, anul I (V), nr. 17-18, 28 februarie 1928, p. 3. Constituirea cercului cultural din Mangalia, a fost rezultatul activității întreprinse de generalul Ion Vlădescu, în colaborare cu juristul Nicolae Papadat, la acea data președintele Despărțământului central județean Constanța, respectiv, dl. Constantin Dimitriu-Codru, unul dintre principalii conferențieri locali ai Regionalei.

²⁶ Sala Cercului Militar din Constanța se afla în interiorul clădirii în care s-a aflat comandamentul Regimentului 13 Infanterie din Constanța.

²⁷ În Sala Cinematografului Tranulis din Constanța.

²⁸ În aceeași data, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Majestic, Modern, Regal, Tranulis.

²⁹ În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Majestic, Tranulis, dar și în sălile Casei Ostășești din localitatea menționată anterior. Aceasta s-a aflat în curtea în care s-a aflat încazarmat Regimentul 13 de Infanterie din Garnizoana Constanța

³⁰ În cancelaria Școlii nr. 5 de Băieți din Constanța.

³¹ În cancelaria Școlii nr. 10 Mixtă din Constanța.

³² În cancelaria Școlii nr. 7 Mixtă din Constanța.

³³ În cancelaria Școlii nr. 8 Mixtă din Constanța.

³⁴ În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Modern și Regal, respectiv, în sălile Casei Ostășești din localitatea menționată anterior.

³⁵ În cancelaria Școlii nr. 5 de Băieți din Constanța.

³⁶ În cancelaria Școlii nr. 10 Mixtă din Constanța.

³⁷ În cancelaria Școlii nr. 2 de Băieți din Constanța.

³⁸ În cancelaria Școlii nr. 7 Mixtă din Constanța.

³⁹ În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Majestic, Tranulis, respectiv, în sălile Casei Ostășești din localitatea menționată anterior, dar și în cancelaria Școlii nr. 5 de Băieți din Constanța.

⁴⁰ În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Majestic, Tranulis, respectiv, în sălile Casei Ostășești din localitatea menționată anterior, dar și în cancelaria Școlii nr. 5 de Băieți din Constanța.

⁴¹ În datele succesive menționate, în sălile de clasă ale Școlilor mixte nr. 7, 8 și 10 din Constanța.

⁴² În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Modern și Regal, respectiv, în sălile Casei Ostășești din localitatea menționată anterior care era organizată în sediile administrative ale Regimentului 13 Infanterie Constanța.

⁴³ În datele succesive menționate, în sălile de clasă ale Școlilor nr. 5 de Băieți, respectiv, nr. 7, 8, 10 mixte din Constanța.

⁴⁴ În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor

Vlahuță (25 martie 1928), *Conferințe pentru copii* (25 martie 1928), *Cum să ne purtăm cu cei mici* (25 martie 1928)⁴⁵. Subiect religios (26 martie 1928), *Despre patrie* (27 martie 1928), *Cum să ne ferim de boli* (28 martie 1928), *Educația la români* (31 martie 1928)⁴⁶. În cursul aceleiași luni s-a desfășurat în localitatea Negru Vodă, în după amiaza zilei de 18, un demers cultural notificat, atât la Sibiu, cât și conducerii Regionalei din Constanța, în care un ofițer din cadrul Statului Major al Regimentului 13 Infanterie din localitate, a prezentat în fața publicului întrunit la școala din localitate o prelegere focalizată pe igiena personală, dar și curățenia locuințelor și a hainelor.

În expunerea sa, căpitanul I. Dumitrașcu, a vorbit în fața locuitorilor săteni despre *Rostul Astei* în provincia Dobrogea, respectiv, despre necesitatea formării tinerilor prin stagiul militar⁴⁷. În cursul aceleiași luni, a avut loc și activitatea Cercului cultural Astra din localitatea Medgidia, demers în care au fost implicați, atât elevii din școlile existente în localitate, dar și Corala Regimentului 2 de Graniță. Menționăm și conferința pe care avocatul Aurel Vulpe, a prezentat-o în fața intelectualității din Medgidia și din așezările limitrofe în care a făcut referire asupra vieții poetului antic Ovidiu, exilat la Tomis. Totodată, a amintit participanților de proiectul edificării unei statui a poetului Mihai Eminescu, în localitatea de reședință a Regionalei Astei de la malul Mării Negre⁴⁸.

În luna aprilie 1928, au fost susținute în fața publicului următoarele prelegeri și conferințe. *Din Evanghelie-Paștile* (2 aprilie), *Patimile Mântuitorului* (3 și 4 aprilie), *Subiecte religioase* (6 și 7 aprilie)⁴⁹. Rolul aviației a fost subiectul unor conferințe pentru intelectuali, care au fost prezentată în 8 aprilie în fața publicului întrunit în diferite locații din Constanța⁵⁰. *Despre muncă* (22 aprilie)⁵¹, *Din trecutul neamului* (25 aprilie), *Despre comerț* (28 și 30 aprilie)⁵². În cursul lunii mai, același an, au

fost prezentate în fața publicului, cu deosebire din Constanța, prelegeri și conferințe.

În succesiunea expunerii acestora, am remarcat: *Despre Ștefan cel Mare* (2 mai), *Crime și criminali* (4 mai), *Din Evanghelie* (5 mai)⁵³. Subiect pentru copii, *Războiul pentru Independență și Regele Ferdinand*, au fost prezentate în 6 mai⁵⁴. *Regele Ferdinand-unificatorul României* (10 mai)⁵⁵, *Pentru copii, Drepturile noastre asupra Dobrogei* (13 mai)⁵⁶, *George Coșbuc* (16 mai)⁵⁷, *Poezia Populară* (17 și 18 mai)⁵⁸, *George Coșbuc* (19, 20, 20)⁵⁹. Aceeași temă a fost reluată în 21 mai, respectiv, a fost expusă în fața publicului întrunit la Cinematograful Odeon. *Povestiri pentru copii* (22 mai)⁶⁰. *Din războiul cel Mare și Povești pentru copii* (27 mai)⁶¹.

În prima decadă a lunii iunie 1928, au fost expuse în fața publicului constănțean următoarele prelegeri. *Despre comerț* (3 iunie)⁶², *Despre educație* (5 iunie)⁶³, *Despre meserii* (6 iunie)⁶⁴, *Despre datorii față de țară* (8 iunie)⁶⁵. Subiectele abordate de conferențarii Regionalei Astra Dobrogeană în prelegerile pe care le-au prezentat în fața publicului acoperea teme de interes, atât general, cât și particular în viața românilor dobrogeni.

În raportul pe care conducerea Regionalei, l-a înaintat la Centru, sub semnăturile generalului Ion Vlădescu și a secretarului acestei structuri regionale a Astei, Cruțiu Delasăliște, mai aflăm date cu privire la un număr de prelegeri organizate în aceeași perioadă de început a acestei Regionale în arondarea cercului cultural Ana Dolchioiu (în documentele din Fondul Astra de la Sibiu, întâlnim

Regina Maria și sala de spectacole a Teatrului Elpis din Constanța.

⁵³ În datele succesive menționate, în sălile de clasă ale Școlilor nr. 5 de Băieți, respectiv, nr. 7, 8 Mixte din Constanța.

⁵⁴ În datele succesive menționate, în sălile de clasă ale Școlilor nr. 5 de Băieți, respectiv, ale Școlii de la Vie și nr. 7 Mixtă din Constanța.

⁵⁵ În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Odeon și Tranulis, respectiv, în sălile Casei Ostășești din localitate.

⁵⁶ În aceeași zi, în sala festivă a Cazinoului din Constanța. De menționat că generalul Traian Moșoiu a prezentat în fața auditoriului o sumară, dar foarte concise biografie a Suveranului României Mari, Regele Ferdinand I. Cu privire la activitatea acestui ofițer superior român, originar din Ardeal, a se vedea în acest sens și în: Constantin Moșincat; Gheorghe Tudor Bihoreanu; Ioan Tulvan, *General Traian Moșoiu-arhanghel al bătăliei pentru Ardeal*, Oradea, Editura Tipo MC, 2004, p. 56-76.

⁵⁷ În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Majestic și Tranulis.

⁵⁸ În aceeași zi, în salile de clasă ale Școlii nr. 8 Mixte din Constanța.

⁵⁹ În datele succesive menționate, în sălile de clasă ale Școlilor nr. 10 Mixtă din Constanța și Școala de La Vii.

⁶⁰ În datele succesive menționate, în sălile Cinematografelor Odeon și Regal, respectiv, în sălile de clase ale Școlii nr. 7 Mixtă din Constanța.

⁶¹ În aceeași zi, într-o sală de clasă a Școlii nr. 10 Mixte din Constanța.

⁶² În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Majestic și Regina Maria.

⁶³ În sala Cinematografului Tranulis.

⁶⁴ În sala Cancelariei Școlii nr. 10 Mixte din Constanța.

⁶⁵ În sala Cancelariei Școlii nr. 8 Mixte din localitate.

Majestic, Tranulis, respectiv, în sălile Casei Ostășești din localitatea menționată anterior, dar și în cancelaria Școlii nr. 5 de Băieți din Constanța.

⁴⁵ *Transilvania*, anul 59, nr. 12, 1928, p. 1003-1005. În datele succesive menționate, în sălile de clasă ale Școlilor nr. 6, 7, 8, 10 Mixte din Constanța.

⁴⁶ În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Modern și Regal, dar și în sălile Casei Ostășești din localitatea menționată anterior.

⁴⁷ În datele succesive menționate, în sălile de clasă ale Școlilor nr. 5 de Băieți, respectiv, nr. 7, 8, 10 mixte din Constanța.

⁴⁸ *Dobrogea jună*, anul XXIV, nr. 67, 28 martie 1928, p. 1.

⁴⁹ „Astra” la Medgidia, în *Marea noastră*, anul I (V), nr. 26, 1 aprilie 1928, p. 3.

⁵⁰ În datele succesive menționate, în sălile de clasă ale Școlilor nr. 5 de Băieți, respectiv, nr. 7, 8, 10, 11 mixte din Constanța.

⁵¹ „Astra” și propaganda aviației, în *Dobrogea jună*, anul XXIV, nr. 76, 28 martie 1928, p. 1; În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sălile Cinematografelor Majestic, Modern, Odeon, Regal, Regina Maria, Tranulis.

⁵² În aceeași zi, în diferite locații din Constanța, în sala Cinematografului

această denumire în două variante, atât așa cum s-a scris mai sus, cât și Anadolchiou).

Enunțăm în rândurile care urmează titlurile acestor prelegeri, dar și data în care acestea au fost prezentate publicului, *Aerul* (23 februarie 1928)⁶⁶. În luna martie anul 1928 au fost expuse în fața participanților următoarele prelegeri: *Ne mor copii* (4 martie 1928)⁶⁷, *Poezia populară* (8 martie același an)⁶⁸, *Din trecutul neamului* (15 martie)⁶⁹, *Poveștile românilor* (22 martie)⁷⁰, *George Coșbuc* (24 martie)⁷¹, *Predica de pe munte* (30 martie)⁷², *Subiect religios* (5 aprilie)⁷³, *Despre omul preistoric* (7 iunie)⁷⁴.

În cursul lunii mai 1928, Regionala Astra Dobrogeană, a organizat Festivalul George Coșbuc. Cu acest prilej, în 20 mai, au avut loc conferințe pentru intelectuali, care au fost susținute în sălile Cinematografelor Odeon și Regal din Constanța. Printre cei care au expus conferințe pe marginea subiectului au fost profesorii I. Nedelcu și Gheorghe Carp, Mureșeanu. Ocazia a favorizat și declamații, respectiv recitări din poezia lui Coșbuc, de către D. Butuceanu și A. Butnaru, iar pe finalul activității au fost interpretate partituri muzicale, respectiv a fost prezentat un film⁷⁵. Au existat însă și puncte de vedere diferite de linia oficială promovată de conducerea Regionalei. Astfel, în ceea ce privește desfășurarea activității culturale din 29 iulie 1928, a Cercului cultural al Astei din comuna Caraoman, aflăm că, organizatorii nu au ținut cont de public, fiind semnalate „zgârcenia programului, neîndestulata pregătire și prețul prea ridicat”. Datorită prețului care a oscilat între 40 lei pentru tineri și studenți, respectiv 60 lei, pentru cei activi economic, s-a remarcat faptul că publicul participant nu a fost numeros, iar țărani, principalii beneficiari ai activității din localitate, cel puțin în accepțiunea organizatorilor locali, au lipsit în totalitate⁷⁶.

Remarcăm și că în prima zi a lunii iunie 1928, s-a constituit și a activat, inițial în structura Regionalei, un cerc de muzică instrumentală. În rândurile acestuia au activat ca fondatori, Aur Alexandrescu (profesor), Edmond Pinelis (director

artistic), Ion Pritzopol (secretarul cercului), Ioan Ionescu (institutor, vicepreședinte al cercului). Cercetătoarea constănțeană Aurelia Lăpușan menționează într-un volum apărut în anul 2008, că tot în cursul anul 1928, a fost înființat și a activat și un cvartal de coarde în cadrul cercului anterior menționat⁷⁷.

Cu privire la activitatea funcțional-organizatorică, dar și cultural-specifică, perioada anului 1928-1929, din raportul trimis de conducerea Regionalei Astra Dobrogeană pe adresa Comitetului central al Asociațiunii din Sibiu, semnat de I. Vlădescu și de secretarul societății culturale menționate Cruțiu Delasăliște, desprindem următoarele informații: menționarea demersurilor constitutive cu privire la răspândirea și justificarea rostului Astei în spațiul Dobrogei, prezentarea concisă dar cuprinzătoare a demersurilor funcționale, dar și culturale care au avut loc în Despărțământul central județean Constanța.

Cu prilejul desfășurării în Constanța a festivităților ocazionate de Semicentenarul unirii acestei provincii cu România, în cadrul adunărilor Despărțământului Constanța, au fost susținute cu ajutorul aparatelor de proiecție trei conferințe. Astfel, au cuvântat în fața publicului participant profesorul universitar Constantin Brătescu, care a făcut referire la un subiect cu implicații complexe, intitulat *Autohtoni și Coloniști în Dobrogea*. Profesorul Ioan Georgescu, fost secretar al Asociațiunii, a susținut un expozeu despre *Școala primară în Dobrogea*, cu prilejul Zilei Astei, la 1 decembrie 1928. Tot cu această ocazie, avocatul Ioan N. Roman, a vorbit despre *Însemnătatea acestei zile pentru Neamul Românesc*⁷⁸.

⁶⁶ În sala Cancelariei Școlii de La Vii.

⁶⁷ *Transilvania*, anul 59, nr. 12, 1928, p. 1005. Cu privire la această prelegere, ea, a fost prezentată în Cancelaria Școlii nr. 9 Mixte din Constanța.

⁶⁸ A fost prezentată în Cancelaria Școlii mai sus menționate.

⁶⁹ A fost prezentată în Cancelaria Școlii de Fete din localitatea Anadolchiou.

⁷⁰ A fost prezentată în Cancelaria Școlii nr. 9 Mixte din Constanța.

⁷¹ A fost prezentată în Cancelaria Școlii de Fete din localitatea Anadolchiou.

⁷² A fost prezentată în Cancelaria Școlii nr. 9 Mixte din Constanța.

⁷³ A fost prezentată în Cancelaria Școlii de Fete din localitatea Anadolchiou.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Dobrogea jună*, anul XXIV, nr. 106, 19 mai 1928, p. 1.

⁷⁷ *O seară culturală, în Dobrogea jună*, anul XXIV, nr. 166, 4 august 1928, p. 1. De altfel, semnatarul cronicii culturale, care a semnat sub pseudonimul *Huge assistant*, considera în finalul articolului său, că organizatorii locali din localitatea Caraoman, nu au fost motivați de crezurile Astei, ci mai degrabă, de ideea obținerii facile a unui câștig imediat. Totodată, semnatarul articolului aducea o principală vină conducerii cercului cultural din respective localitate, menționând că și acesta a fost interesat mai mult de eventualele încasări și mai puțin de organizarea efectivă a activităților culturale.

⁷⁸ Aurelia Lăpușan, *Forme ale culturii de masă și educație populară în Dobrogea, în Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2008, p. 267.

Expoziția „Dobrogea – poveștile țărâmului dintre ape”

Iulia PANĂ

Filiala UAPR Constanța a organizat vernisajul expoziției „Dobrogea – poveștile țărâmului dintre ape”, în ziua de 9 februarie 2019, în galeria de artă din cadrul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța (etaj II, mansardă).

Prin această expoziție artiștii constănțeni celebrează împlinirea, în noiembrie 2018, a 140 de la revenirea Dobrogei în granițele statului național, după Războiul de Independență, prin hotărârea Congresului de la Berlin, în 1878.

Acest moment istoric a însemnat instalarea administrației românești în Dobrogea și deschiderea unei noi epoci de înflorire în plan cultural, în acest ținut dintre Dunăre și Mare, depozitar al vestigiilor civilizațiilor care s-au succedat și suprapus aici: de la culturile neolitice Hamangia și Gumelnița, la epocile greacă, romană, bizantină, otomană.

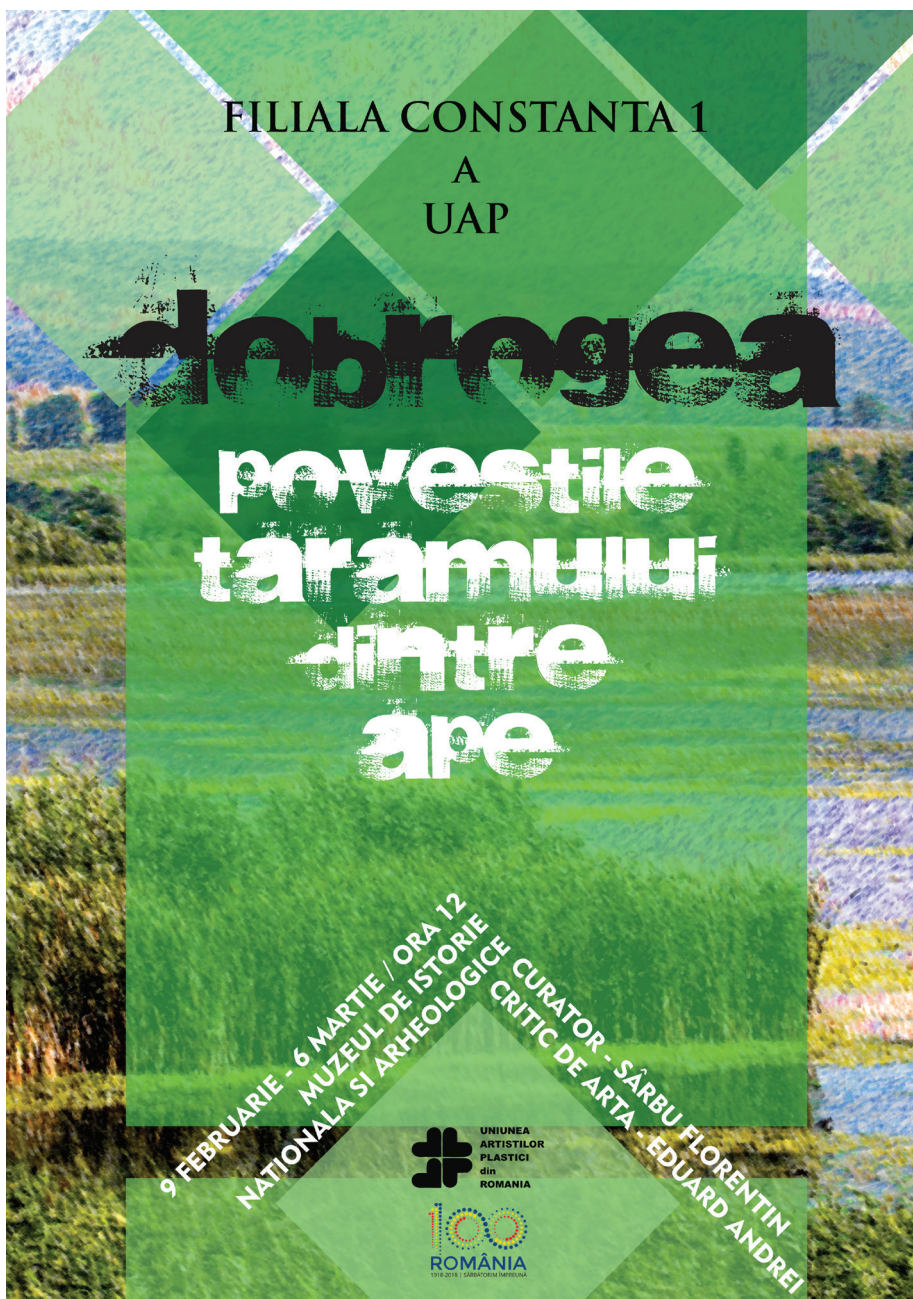
<<Adevărat mozaic etnic și confesional, Dobrogea a atras în perioada interbelică o pleiadă de artiști care au pictat mai ales la Mangalia și la Balçic (în Cadrilater, teritoriu românesc între 1913-1940), atrași de “exotismul” și farmecul oriental al acestui ținut, ca și de lumina “Coastei de Argint”, punând o piatră de

temelie în evoluția peisajului românesc de “plein air”. Mai târziu, în anii 1970, numeroși sculptori-ceramiști au găsit la Medgidia terenul propice pentru seria taberelor de ceramică monumentală.>> (Eduard Andrei)

Dobrogea nu a încetat să îi fascineze pe artiștii vizuali, iar prezenta expoziție este un răspuns contemporan la acest miraj și, totodată, un omagiu față de istoria milenară a “țărâmului dintre ape”.

La vernisaj au luat cuvântul criticul de artă Eduard Andrei și Florentin Sîrbu, curatorul expoziției și președintele filialei.

Expoziția va rămâne deschisă până la data de 6 martie 2019 și va putea fi vizitată în orele de program ale muzeului (miercuri - duminică, orele 9.00 – 17.00).

Exodul armenilor peste mare

Vartan ARACHELIAN

Probabil că am fost și voi rămâne un nostalgic al României Mari. Și al Constanței multietnice. Când lumea românească începuse deja să se așeze în rosturile modernității europene, s-au năpustit norii războiului pe cerul Europei. Primele semne ale evacuării grădinii Maicii Domnului, cum îi rămăsese Sfântului Părinte Ioan Paul al II-lea, în amintire, din tinerețe, țara noastră, aveau să fie evreii. Primii plecau spre Palestina în 1938, odată cu Instaurarea dictaturii regale și cu legea segregționistă. Doi ani mai târziu avea să vină schimbul de populație pricinuit de cedarea Cadrilaterului; plecau bulgarii de la noi la schimb cu românii de la ei. Apoi, când Hitler va sufla în goarna războiului chemând nemții de pretudindeni pentru a statornicii milenarului Deutschland, Deutschland uber alles, o mulțime de concetățeni dobrogeni, etnici germani, se înregimentară cumiști și geometric, la rând, la mașina de tocat carne de tun. Armenii, romanahaii, vor porni exodul lor cu un prim lot în 1946. După un deceniu îi vor urma și turcii - nu doar cei din Ada Kaleh, dar și din Dobrogea. Cu fiecare plecare, se spune, se moare puțin. Cam așa a fost calendarul primelor despărțiri în grupuri masive...

Capitolul de față schițează odiseea armenilor din România. Constanța avea, după București, cea mai mare comunitate. Venirea sovieticilor, ocupația lor militar-ideologică părea că-i avantajează pe armeni. Chiar de două ori. Odată că una dintre cele 16 republici unionale era RSS Armeană, un colț de bogdaproste, pietros, unde creștea, fără ajutor de la om, doar iarba fiarelor, ceva mai mare decât Dobrogea; atâta mai rămăsese din vechiul regat armean. Al doilea avantaj, unul ideologic, era faptul că din mâna de comuniști ilegaliști constănțeni, o bună parte, arestați și condamnați sub Antonescu, erau chiar armeni. Nu știu cum se făcea, dar în URSS, deși reprezentau cam un procent și jumătate din populație, străluceau în serviciile secrete și în diplomatie. Dar și ca războinici. Pe Front, armenii dăduseră, raportați la numărul de locuitori ai URSS, cei mai mulți eroi cu Steaua de Aur. Și la numărul de generali și mareșali erau lideri în clasamentul unional. Unii dintre acești eroi de război vor trece prin România, alții vor ocupa funcții importante atât la ambasada sovietică, cât și la Consulatul din

Constanța. Dar astea n-aveau să ierte faptul că în războiul anti-sovietic tineri armeni au luptat în armata română și au murit pe Front - cum e deja cunoscut cazul marelui om de teatru, constănțean prin naștere, Haig Acterian, dar și necunoscuții unchi ai mei - frații mamei - unul căzut la Cotul Donului și altul fugit din prizonieratul sovietic din stepele calmuce, ajungând la un fotograf armean de pe Calea Moșilor să-l tragă în poză, așa ca un boschetră *avant la lettre*. Ce să mai vorbim de intelectualii care s-au aflat în fruntea mișcării naționaliste armene sau române! Toți vor înfunda pușcăriile. Iar unii dintre ei, imediat după ridicarea lui Antonescu, vor fi imediat arestați și trimiși în Siberia.

Cauza armeană nu e însă uitată. La un mare miting, armenii din România trimit „întruniri de la Potsdam”, acolo unde pentru ultima dată se vor întruni „cei patru mari”, care de fapt mai rămăsese doi - Stalin și Churchill, o telegramă, cam insolentă, prin care cereau alipirea la URSS a teritoriilor armene înstrăinate. La Constanța, în 1947, de 24 aprilie, e comemorat genocidul armean, la fel ca în întreaga lume. Prezenți la miting urmașii celor uciși, au votat o moțiune adresată Congresului Național Armean din New York cerându-i acestuia să solicite Organizației Națiunilor Unite măsura de retrocedare a teritoriilor istorice ale Armeniei!

La început, căci așa era ucuzul de la Kremlin, la cauza armeană aveau să se alinieze și comuniștii armeni. În fruntea lor ilegaliști. Nu știu cât bine au făcut ei conaționalilor, inducându-le iluzia privind viața în Armenia Sovietică. În iulie 1945, zece dintre ei vor pleca în Armenia Sovietică. Cu această ocazie vor vizita și Ecimiadzin, această Romă a Bisericii Apostolice Armene. Reîntorși în țară, la *Teatrul Sovietic* (fost Tranulis, apoi Fantasio) are loc un miting organizat de către *Frontul Armeniei*. Călătorii vor vorbi despre cele văzute în cele 28 de zile ale voiajului pe ruta făcută cu avionul București - Odessa - Rostov pe Don - Suhumi - Tbilisi - Erevan. „Minunile” descoperite cu acest prilej le vom afla și din suita de note de călătorie publicate în *Cuget Liber* din Constanța. Impresiile erau excepționale, iar credibilitatea martorilor nu era pusă la îndoială. După un prim lot din august 1946, un al doilea cu 1.020 de armeni din România se va îmbarca în portul

Constanța la 21 iunie 1948. Ei dădeau astfel crezare asigurărilor primite, dar și nevoii de a trăi în patria străbunilor. Pentru că altfel nu se poate explica cum de a fost posibil ca din lumea întreagă, incluzând aici SUA, Franța, Iran, Siria, Liban, același drum să-l fi urmat alte mii de familii printre care multe cu o situație materială excepțională, unii dintre ei chiar industriași luând în această odisee și instalațiile fabricilor pe care le dețineau!

O MINCIUNĂ: POBEDA

...Am fost și eu la plecarea vaporului „*Pobeda*” din fața Gării Maritime. Am aflat, cu ocazia unei documentări în sala de periodice a Bibliotecii Academiei, că se întâmpla pe 2 august 1946. Era mai puțină agitație decât în filmele de epocă, atunci când este turnată scena de adio din fața pasarelei pe care urcă eroii filmului ce călătoresc pe mare. Probabil că în Occident încă mai erau în vogă astfel de deplasări. Nu-mi amintesc cum ne-am luat rămas-bun la granița care despărțea țărmul românesc de „pământul” sovietic. Tata mi-a spus că vaporul care arbora steagul roșu cu însemnele care înfiorau orice copil, secera și ciocanul, fusese până mai ieri „pământ românesc”, luat cu forța de *Marele frate*. Nu mai țin minte care-i fusese numele la botez; cred că purtase numele unei regine a României, dacă nu

chiar al unui ținut redevenit iar sovietic (Basarabia), luat și el cu forța de același vecin lacom.

Cu ani în urmă, documentându-mă pentru un colocviu prilejuit de o carte privind istoria ziarului constănțean „Cuget Liber”, publicat de curând împreună cu soții Aurelia și Ștefan Lăpușan, am găsit câteva reportaje despre adunările armenesti premergătoare acestei plecări. Mersesem și eu la una din ele. Probabil că era chiar aceea când a avut loc „vizita reprezentanților guvernului armean la Constanța”. Colecția ziarului mi-a îmborsărit memoria. Citez din știrea respectivă: „În ziua de 12 iunie au sosit la Constanța, venind din București, d-nii B. Ciarcian și Kurken Muradian, împuterniciții guvernului Armeniei Sovietice pentru organizarea repatrierii din România. (...) Populația armeană din Constanța a făcut înălților oaspeți o caldă și entuziastă primire. Întregul tineret era prezent pe peronul gării în clipa sosirii trenului care aducea pe delegații Armeniei Sovietice. Sub ploaia buchetelor de flori, în nesfârșite urale, oaspeții au coborât pe peron fiind întâmpinați de conducătorii Frontului Armeniei și ceilalți fruntași ai coloniei din localitate.” Liderii Frontului Armeniei se deplasaseră și ei la Constanța pentru a convinge cât mai mulți armeni să ia drumul patriei pierdute și, iată, regăsite grație Marelui Frate: „Ținând seama de situația grea a armenilor din străinătate, situație care s-a înrăutățit în urma celui de-al Doilea Război Mondial, Guvernul Uniunii Sovietice a aprobat repatrierea lor în Uniunea Sovietică. Această aprobare dovedește încă odată grija deosebită pe care o poartă poporul armean guvernul sovietic, Partidul Bolșevic, Stalin». De ce se preocupa Stalin de soarta armenilor? După reprimarea avântului comunității evreiești din URSS, de solidarizare cu evreimea mondială, Stalin se grăbea să lichideze diaspora armeană pentru a monopoliza cauza ei în interesul expansiunii sovietice.

UNDE VISELE DEVIN COȘMAR

Reîntorși după o călătorie aventuroasă cu avionul, via Crimeea, cei norocoși să vadă Patria aveau să se perinde prin țară înfățișând în culori mincinoase cele văzute, încât până și familia mea, pe care cu timpul aveam s-o cunosc ca fiind foarte sceptică în fața promisiunilor, inclusiv ale celor făcute de fiul lor cel mare, înclina să facă acest pas. Șefii comunității erau credibili; fuseseră doar în prospecție în Armenia Sovietică și se jurau că ce văzuseră, nu doar piatra, celebrul tuf al caselor era „roz”, ci și viața. Eram extaziați că totul este în armeneste, că străzile poartă nume în *ian*, că se vorbește și se înjură în

limba maternă, că până și filmele, nu doar celebrul Radio Erevan, sunt vorbite *hairen*. Adică în limba maternă. Drept pildă ne-a fost proiectat și un film. La Cinema Regal. Un film istoric, în care se vorbea așa, se trăia, se iubea și se murea în limba armenească. Eram încântat de perspectiva care ni se deschidea. Nu voi mai fi apostrofat, cum mi se întâmplase după Război de câteva ori, în vremea foamei, când țineam locul noaptea la coada pentru pâinea cartelată, dar care nu ajungea pentru toate rațiile, că ce treabă avem cu pâinea locului, când locul nostru e aiurea, să ne ducem la Erzerum, că acolo e dreptul nostru la pâinea cea de toate zilele. Erzerum! (Nu știam nici eu, nu știau nici cei care apostrofau cu năduful sărântocului, că orașul devenise de mult turcesc!) Deși nu eram părtaș la conciliabulele familiei, eram sigur că părinții mei înclinau să dea crezare acestei oportunități. Numai bunica, mama tatălui meu, s-a opus afirmând că noi nu ne mișcăm de aici fiindcă suntem „talpa Dobrogei.” Dar să lăsăm deoparte, amintirile personale, pentru a face loc tribulațiilor repatriaților. Inițiativa aceasta era o prioritate statutară a Frontului Armeniei. Cum mai toți eram urmașii supraviețuitorilor masacrelor otomane, majoritatea se afla în România cu statut provizoriu, de apatrizi, existența unei Armenii, fie ea și bolșevizată, părea o destinație naturală.

CUM E APA? RECE GHEAȚĂ!

Nu poate fi pusă la îndoială, deci, dorința firească a armenilor care s-au trecut pe liste pentru repatriere. Responsabilitatea consecințelor existențiale însă aparține celor care le-au spus altceva despre cele văzute în Armenia Sovietică. Vina morală le aparține, cu atât mai mult cu cât nici unul dintre propagandiștii acestui exod, cu o singură excepție, nu s-a pus în fruntea celor aproximativ trei mii de repatriați. De ce fostul vas românesc, acum sub pavilion sovietic, făcea cărașia cu armenii din România, și nu motonava „Transilvania”, nu e un secret greu de deconspirat. Echipajul românesc, dacă ar fi fost martor la ce urma să li se întâmple rudelor noastre din primul lot ajunse în apele sovietice, ar fi dat sfoară-n țară și farsa ar fi fost repede devoaltă. De aceea vasul „Transilvania”, care ne rămăsese, scăpând de rechiziție sovietică, pentru că războiul îl prinsese în apele turcești, unde avea să fie reținut pe toată durata beligeranței, opera acum în altă zonă, în Mediterana. Dar tot cu pasageri armeni.

În septembrie, așadar la numai câteva săptămâni, după plecarea primului lot, săptămânalul armenesc de la București, Bahag, îi informa pe cei care mai credeau în gogoșile publicației Frontului că au sosit primele scrisori de la repatriații din România. Acest Rică... Venturian a dat cu banu' și a conchis că „*autorii scrisorilor subliniază îndeosebi abundența*

alimentelor și prețurile accesibile oricui. Locuințele în care sunt găzduiți sunt foarte confortabile, iar tratamentul autorităților este mai presus de orice elogi.” Dar nu din fițuica asta se informau cei rămași acasă! Mai fiecare familie plecată stabilise cu cei rămași un cod de comunicare asupra esențialului existențial. Familia mea avea în minte cum că, dacă ai noștri vor scrie că apa e rece, e în regulă, e încă suportabil. Și vor dubla știrea de bine, cu fotografii cu ei stând în picioare. Prima veste era că apa e atât de rece că nu se poate bea, iar în fotografie ei nu erau nici măcar pe scaun, ci culcați pe burtă!

UNDE SE AFLĂ GRANIȚA DINTRE BINE ȘI RĂU

Distanța dintre cele promise și realitatea care-i aștepta avea să fie colosală, iar șocul va fi simțit chiar înainte ca vaporul să arunce ancora în portul Batumi. De unde la Constanța, pe punte, fuseseră fitirisiți cu un balșoi protocol, cu discursuri ale consulului sovietic, cu muzică de fanfară etc., înainte ca vaporul să acosteze la Batumi, aveau să urce la bord grănicerii sovietici, însoțiți, probabil, și de alte „unelte” de-ale lui Beria. Toate proviziile aveau să fie aruncate peste bord din motive, chipurile, preventive. Mai târziu aveau să-și dea seama nou veniții că, într-adevăr, era vorba de o măsură preventivă, dar nu de igienă; ea era aplicată cetățenilor sovietici care nu trebuiau să vadă puii fripiți și franzela albă românească. După o ședere îndelungată la Batumi, cu chiu cu vai aveau să se pornească în coloană spre Erevan. Aici alte promisiuni aveau să se dovedească mincinoase. Iar cei care aveau să-și exprime nemulțumirea vor fi transferați în Siberia. În Gulag. Dar asta e altă poveste.

Și totuși, exodul armenilor e o dilemă dureroasă: unde e granița dintre bine și rău în cazul armenității? Desigur, națiunii armene, un popor decimat de o istorie vrăjmașă, i-a priit recuperarea unui sfert din armenii risipiți în lume pe care, altfel, îi aștepta

naturalizarea în țările în care trăiau. Cu acest spor modest de populație, Republica spera să poată depăși proiectul lui Stalin de a reduce nivelul unional de reprezentare administrativă la una de regiune autonomă. Chiar mutarea puținilor armeni spre Răsărit, pe pământuri nedestelenite, era un alt pericol. Într-o astfel de perspectivă republica de azi ar fi fost imposibilă. Prețul dezrădăcinării sutelor de mii de armeni din diaspora însă a fost împovăraător, de neiertat. Din perspectiva Istoriei, viețile lor personale au devenit cu timpul obolul depus la fundarea Armeniei independente de azi. Certificând, dureros, tragic chiar, adevărul mitului sacrificial la temelia edificiilor de identitate colectivă.

(Ilustrația acestui text s-a făcut cu fotografiile unor familii de armeni constănțeni, fără legătură directă cu subiectul).

Adeline Ludmila Penescu

Ana Maria ȘTEFAN

Nu face lucrurile bine, fă-le perfect. Fii îndrăzneț, fii primul, fii diferit, fii corect!

Adeline Ludmila Penescu a început studiul viorii la vârsta de 8 ani la Școala de Muzică din Giurgiu. În clasa a VI-a a plecat la București hotărâtă să studieze viola la Liceul de Artă „George Enescu”, unde a rămas până la terminarea studiilor liceale. A absolvit Universitatea de Artă „George Enescu” din Iași, iar din 2003 este profesor de vioară la Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”. Astăzi ne mărturisește fără să șovăie că dacă ar fi din nou la început de drum, ar urma același drum.

Nu face lucrurile bine, fă-le perfect. Fii îndrăzneț, fii primul, fii diferit, fii corect! (Dale Carnegie)

Este motto-ul care o caracterizează pe tânăra violistă care cucerește de fiecare dată inimile celor care o ascultă. În 1989 a fost violistă în orchestra Filarmonicii „Marea Neagră” Constanța, apoi din 1996 șef partidă violă în aceeași instituție, iar din anul 2006 este solist instrumentist violă la Teatrul Național de Operă și Balet „Oleg Danovski”. Ceea ce părea să înceapă ca o joacă de copil a devenit în timp modul ei de a trăi, iar arcușul său fermecat atrage lumea în sală, leagănă, îndeamnă, aduce la tăcere, scoate în relief și combină emoții. Încet dar sigur, a câștigat aprobarea entuziastă a publicului pentru că se spune că scoate emoție din corzi. Cariera de artist este uneori grea, egoistă, trebuie să îi dedici tot timpul liber, ești nevoit să stai mult timp

departe de cei dragi, de familie, însă Adeline s-a bucurat de sprijinul familiei, iar satisfacția cântatului, concertele, aplauzele primite au ajutat-o să depășească toate aceste obstacole.

„Este deja un stil de viață, o obișnuință să mă trezesc la ora 8, la ora 10 să ajung la repetiții la teatru, apoi să îmi susțin orele la școală cu copiii. Seara o petrec cu familia sau cu prietenii.”

La momentul actual are în pregătire 18 elevi. *„Cu cei mici încep ca o joacă, la sfârșitul cursului am mulțumirea că reușesc să le insuflu dragostea pentru vioară, pentru artă în general, am satisfacția că reușesc să îi învăț ce știu eu. Fericirea pe care o exprimă chipurile lor când învață să cânte sau când se exprimă public la diferite recitaluri școlare sau în cadrul unor concursuri de gen, este înălțătoare”.*

Orele cu profesoara Adeline Penescu se desfășoară într-o atmosferă caldă, relaxantă. Pe cei care își doresc să urmeze o carieră pedagogică îi sfătuiește cu căldură să aibă răbdare.

„Fiecare copil e diferit, unii învață mai repede, alții mai greu. Însă pentru a deveni un bun violonist, trebuie să ai talent, să muncești mult, să ai ambiție și determinare.”

Îi plac plimbările pe malul mării, îi place să predea și să călătorească și poate afirma că a vizitat foarte multe țări, însă cel mai bine se simte pe scenă cântând. Ca orice om are fobii și își recunoaște teama de înec

deoarece deși provine dintr-un oraș dunărean (Giurgiu) și locuiește în prezent la mare, nu știe să înoate. Dincolo de plăceri sau temeri, Adeline Penescu se declară o persoană împlinită, mulțumită și recunoscătoare de viața sa, așa cum este ea la momentul actual. *„Nu mă critic, sunt împăcată cu mine așa cum sunt”.* Îi place să meargă la teatru și îi admiră pe artiștii Sarah Chang, Yuri Bashmet, Remus Azoitei, Maxim Vengerov și dacă ar exista o posibilitate, ar încerca să facă săli de concerte mai bune, mai acustice. Am întrebat-o care ar fi persoana cu care i-ar plăcea să se întâlnească din trecut, și răspunsul a venit melancolic: *„Primul meu profesor de vioară”.* Dacă ar fi putut avea o carieră într-un alt domeniu, i-ar fi plăcut să fie medic, însă ne declară fără ezitare: *„muzica rămâne pe primul loc!”*

Excursiune în Dobrogea la 1879

(Reproducere din Anuarul Institutului Urechia, Galați, 1879)

"Ziua de 18 Mai 1879 este o dată memorabilă pentru elevii institutului, căci ea făcu să se realizeze dorința deja cu câțva timp mai înainte manifestată: de a vizita noua provincie a României, Dobrogea. Zic nouă, pentru că numai cu puține zile înainte ea fusese dată Românilor, după o despărțire de câteva secole: documentele de la Mircea cel Bătrân pot proba în timp oricui că Dobrogea a fost românească; faptele contemporane au arătat că încă este și inima ne spune că va fi pururi. Își poate oricine închipui așadar ce mulțumire era zugrăvită pe fața acelora care în circumstanțe ce le permitea a face parte dintre excursioniști, se aflau în dimineața zilei de 18 mai pe peronul gării Filaret.

Nesiguranța totuși nu a făcut loc unei depline liniști decât când trenul se puse în mișcare, lăsând în urmă capitala și orice amintiri pentru a nu aduce decât închipuiri care de care mai fantastice asupra noilor plăceri ce promitea această excursiune; căci, ne ducem, mergem spre Orient și orientul este țara minunilor.

Și apoi trebuie să facem cunoștință de aproape cu sora noastră Dobrogea. Între fericiții excursioniști, pe lângă d-nul Urechia, putem însemna pe d-nul profesor Poenaru, elevii D. Georgescu, A. Anastasiu, A. Liga, N. Bălănescu, Th. Pisoschi, N. Urechia, I. Petcuși, H. Miculescu, C. Iorgulescu, A. Cozlovski, precum și pe C. Lupu și N.N. Vicol. Dintre aceștia N. Urechia și-a luat însărcinarea de a culege note în timpul voiajului și după dânsule ne amintim la rând faptele pentru a descrie cele ce urmează.

Drumul dintre București și Giurgiu a fost făcut în mijlocul unei veselii atât de expansive, încât timpul pus pentru a le parcurge a trecut ca durata unui fulger.

Cine nu știe ce diferență este în a face un voiaj singur sau a-l face în societate? Pe lângă ultima condiție favorabilă în care ne aflăm, se mai adăugau și diferite alte mici puncte care fac caracteristica unui voiaj de plăcere. Unul din camarazii de școală,

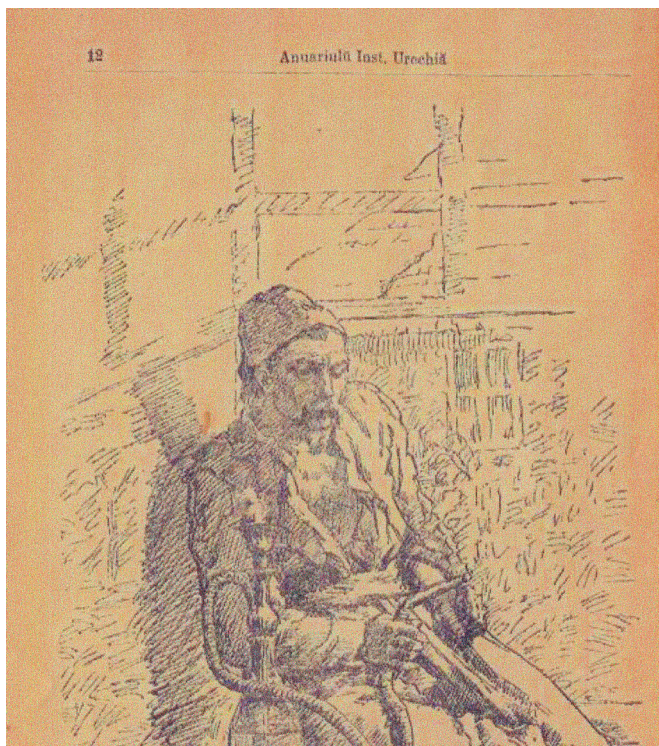
D. Georgescu¹ ne-a încântat prin talentul său de violonist: curiozitatea deșteptată pretutindeni de zgomotoasa noastră societate și explicările câte o dată plăcute la care dânsa da naștere, ne înveselea și ne făcea să intrăm uneori puțin în păcatul mândriei; dar splendidele peisaje ce însuflețeau privirile și spiritul nostru! Și câte alte subiecte de plăcută amintire!

Vaporul avea să plece din Giurgiu la 4; trenul sosi în Giurgiu la 10 și jumătate. Cu toată dorința inimii noastre ne-a fost deci imposibil a răspunde grațioasei invitații ce D.M. Petcuși, părintele unuia din elevi și excursioniștii noștri și cetățean distins al Giurgiului, ne-a făcut de a nu merge aiurea, decât la D-lui. Timpul era scurt și amintindu-ne de proverbul: „Ce-i în mână nu-i minciună”, am preferat a nu abuza de amabilitatea d-lui Petcuși și a profita cât putem de timp pentru a vizita portul. Era ceva nou pentru mai toți ai noștri, și activitatea a fost atât de dezvoltată, și narațiunile unuia completate din acelea ale altuia, încât în scurt interval ne-am împrietenit cu oficialitățile. Un studiu particular al curiozității noastre au fost vasele și cu deosebire vapoarele; eram fericiți când ni se permitea de cei în drept a vizita cât mai minuțios acele mașinării.

După o baie luată în Dunărea liberă, după un dejun frugal luat pe mal în grădina publică, am fost

¹ Astăzi distins elev al Conservatorului din București.

la debarcader cu mult înaintea orei hotărâte. Iată! Iată! vine!... Era în adevăr cel mai maiestos dintre vapoarele Societății Lloyd cu numele Carl Ludwig. Plecarăm. Cu plăcere pentru acei care pentru prima dată voiajau pe apă! Nu trecu o oră și dorința de a vedea cu de-amănuntul vaporul era deplin satisfăcută.

Stomacul reclamă la rândul-i partea sa; iar înspre noapte osteneala care cotropise pe toți ne-a dat câteva ore de profund și reparator somn: adormirăm legănați în zgomotul apei bătute de elicea roții.

Nu se luminase de ziuă; pasagerii erau încă în brațele lui Morfeu; din când în când audiam un pas voinic de matelot; și noi ne-am sculat. Observăm cu mirare că vaporul era staționar! Pentru ce? Ni se explică: apele sunt mici, noaptea nu umblăm. Plecarăm înainte la 4 ore, dimineața. De pe coverta vaporului vedeam trecând pe rând ca un vis în zarea luminii născânde Oltenița, Turtucaia, Călărași, Silistra; lumina crescuse și ne permise a considera cu mai multă atenție Arab-Tabia, fort din josul Silistrei care în acele timpuri făceau calul de bătaie între noi și gentilii noștri vecini Bulgaro-muscali, și care mărginește Dobrogea de țara acestora din urmă. Tocmai la 10 ore (19 mai) după un ocol necesitat de manevrarea vasului și care pe noi, necunoscătorii în cauză, ne neliniștise, abordăm Dobrogea în Cernavoda.

Sărac oraș Cernavoda! Dacă nu ar fi priveliștea plăcută a câmpiilor înconjurătoare care te face să suspini după seninul și fericitul trai al păstorului, apoi călătorul dobrogean ar fi foarte descurajat de

mizeria ce domnește aici. Negreșit că la această circumstanță favorabilă Dobrogei se uni și această cugetare că nu avem dinaintea ochilor decât vestigiile flagelului destructor numit „război”. Sau poate efectul creștinei ținte a invaziei rusești. Oricum, sperăm ca Românii până acum nenorociți între străini, de aici înainte se vor integra între frații lor.

Îndată ce autoritățile afluă de sosirea D-lui Urechia îi făcură distinsa onoare de a-l preîntâmpina și-l conduseră a vizita locurile importante dimprejur: astfel studiarăm cu interes ultimele rămășițe ale unui vechi pod din timpul romanilor, așezat în susul Cernavodei, vechiul canal al Dunării precum și diferite redute rămase din ultimul război. Pe la ora 1 p.m. un modest dejun la modestul hotel din fața gării Cernavoda. La 3 plecarea, cu al doilea tren spre Constanța. Primul tren de la ora 8 îl pierduserăm prin întârzierea vaporului. Aici o mică notă. Drumul de fier Cernavoda – Constanța este al unei societăți engleze; destinat a înlesni și grăbi transportul mărfurilor de la Dunăre la mare, părea să aibă un productiv viitor. Și totuși nu se găsiră decât englezii „oamenii universali” care să cuteze a risca un capital. Într-adevăr că și speranțele lor au fost cam înșelate².

Drumul ține vechia linie a canalului Dunării care dă în mare la Constanța; de aici urmează că acest canal, în mai multe locuri, a fost astupat de șoseaua drumului, și așa mijlocul de scurgere al multor bălți staționare întrerupt; iată cum se explică că toate aceste localități sunt bântuite continuu de febră, mai cu seamă Medgidia, situată la mijlocul drumului în apropierea lacului cu același nume. De altminteri, cu toată starea rudimentară a căii ferate, acest traiect prezintă studiului o importanță mare din punctul de vedere al modificărilor și prăbușirilor produse la malurile vechiului canal de apele lui, prin Valul lui Traian întins de-a lungul drumului, prin movilele ce-l întrerup din distanță în distanță și care par a fi fost mijlocul Romanilor de a semna la depărtări mari și „telegrafic” prin lumina focului diferitele peripecii ale luptelor, prin frumusețea și îmbelșugarea întinselor tapeturi verzi, prin studierea moravurilor locuitorilor ei de felurite naționalități, prin vestigiile de mizerie ale ultimului război oriental și mai cu seamă prin acele de splendid și onorator trecut ce se mai găsesc spre a atesta prezența odinioară a Romanilor în aceste regiuni.

Acest drum în toată lungimea lui nu prezintă decât 4 stațiuni: Cernavoda, Medgidia, Murfatlar și Constanța. Parcursul durează trei ore, așa că pe

² Astăzi există un proiect pentru răscumpărarea de Stat a acestei căi ferate.

la 5 și jumătate ochii noștri căutau cu aviditate nemărginitul luci azuriu al mării. Plăcere mai vie nu cred să existe de când atunci când parvenim a vedea înșine aceea ce de mici mereu repetăm și ne sforțăm a ni-o imagina: marea! „Je l-ai vue, dis-je vue, de mes propres yeux vue, ce qu'on appelle vu!” Ochii ne sunt orbiți, reflectele razelor solare pe întinsa suprafață a mării liniștite ni se par de aur, imaginația și chiar corpul se resimte de această impresie măreată; un soi de fluiditate pare a te momi, a te urca în sus mereu, și a te pune un moment între ființele raiului. Imposibil oricui a spune ce impresie în prezența unui așa de zeesc spectacol, mai ales pentru prima oară.

Iată ce scrie un ziar german, „Deutsche Zeitung”, asupra Constanței:

„Cel ce a cunoscut vechiul oraș Kiustendge, văzând acum Constanța română – cum se numește azi în limba oficială – nu mai crede că acesta e unul și același oraș. În locul drumurilor mocirloase se văd străzi europene, s-au făcut bulevarde plantate cu arbori și se lucrează la o grădină publică. Guvernul a mijlocit construirea de băi frumusele la mare, un hotel mare se ridică în apropierea lor și în oraș s-a îngrijit pentru străini clădind hoteluri și case europene. Comerțul se ridică din ce în ce și stă în legătură foarte bună cu România prin calea ferată de la Cernavoda. Colonia străină crește mereu și emigrarea din Bulgaria a Mahomedanilor asupriți acolo ne aduce un element laborios și avut. Guvernul se îngrijește ca Dobrogea neglijată să devină o țară cultivată și nu e mirare dacă Bulgarii au poftă de anexiune”.

Românii, în mândria lor națională, numesc Constanța Trouville românesc. Așezată pe un loc cu mult mai sus de nivelul Mării Negre, vechia Kiustendge domină împrejurimea în toată splendoarea sa. Sunt dator a mă opri mai mult în descrierea acestei părți importante a excursiei noastre, căci prezintă ca patrie a lui Ovid cel mai mare interes.

Sosiți la ora 5 p.m. am fost primiți cu multă bunăvoință de familia d-lui profesor Petrescu precum și de d-nul revizor școlar Bănescu, cărora societatea noastră le va păstra o neștearsă amintire. D-lor au pus la dispoziția noastră una din sălile școlii, liberă în acel moment din cauza sărbătorilor; apetitul nostru deja atârnat de osteneala drumului a fost și mai mult provocat de o bună baie, prima baie în mare, așa că atacăm ca niște sălbatici copiosul și alesul prânz ce D-nul Petrescu făcu să ni se servească. Seara excursie în port și în locurile principale ale orașului.

Întorși abia pe la 11, imediat am improvizat paturi de campanie și astfel trecu prima noapte la țărmul mării. E curios și de însemnat aceea că în voiaj, cu cât umbli mai mult, cu atât osteneala dispăre și boldul curiozității te împinge a scormoni și mai mult. Așa că răsăritul soarelui, acest fenomen atât de frumos a se observa la mare, ne-a găsit pe țărmul ei sau cufundați în undele de argint.

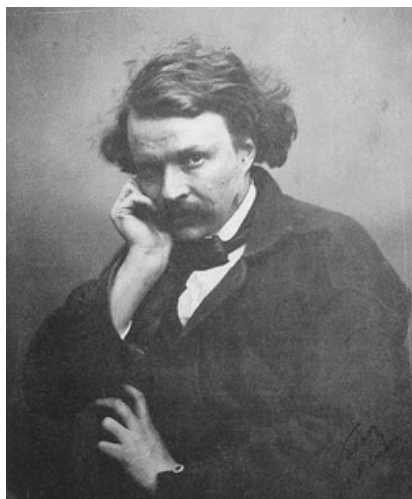
Ziua de 20 mai era destinată lucrărilor mai importante. În această zi vizitară colecția de pietre monumentale făcută în curtea Prefecturii locale prin activul Prefect D-I R. Opreanu; copii exacte s-au luat de pe inscripțiile cele mai însemnate ale acestei colecții, care copii fiindcă prezintă actele cele mai puternice de existență oricând a orașului. Tocmai în aceste părți, au fost în urmă încredințate de D. Urechia, Academiei Române. S-a vizitat de asemenea, moscheea orașului unde hoga ne-a primit cu deosebită atenție; s-a luat copie în culori de către N.N.V. după frumosul mozaic aflat în curtea Prefecturii la o adâncime de 1 metru, copie care s-a dat de asemenea Academiei; ruinele vechiului chei de piatră genovez au fost obiectul unor observații particulare și cu atât mai interesante că D. Urechia însoțea fiecare din ele cu notițe explicative; au venit în urmă rândul valului lui Traian, cișmeaua lui Ovid, via apia (calea monumentelor funerare), plantația grădinii publice, apoi unul din acele tumule de semnale care întretăia la distanțe valul lui Traian și care se afla în apropiere de Constanța, vechiul canal subteran al Orașului care este una din lucrările mărețe ale Romanilor, într-un cuvânt tot ceea ce face din Constanța nu numai un oraș de plăcere dar și unul de interesante studii. Pe lângă aceste instructive cercetări, s-au unit și plăcute distracții precum promenade cu barca în largul mării, întrecere de a colecționa scoici și monede antice care se găsesc din abundență printre ruine și mai cu seamă la cheiul genovez.

A fost una din cele mai frumoase zile din viața noastră de tineri studioși: natura era atât de fascinantă pretutindeni, bolta azurie și senină se pierdea la orizont în undele mării, iar zefirul îmbălsăma de parfumuri aerul și ușura razele binefăcătoare ale soarelui. Într-un târziu și numai după ce nimic n-a mai scăpat investigațiilor noastre, ne-am întors topiți de osteneală înspre „cuartir” pentru ca după o altă baie răcoritoare și un agape fraternal, să cedăm somnului reparator și plin de visurile cele mai orientale.

Nadar

Iulia PANĂ

În acest articol dezvoltăm fără cameră obscură dar cu multă curiozitate, viața și opera unuia dintre cei mai fascinanți fotografi ai începuturilor acestei arte, francezul Gaspard-Félix Tournachon. Tournachon s-a născut în 1820 la Paris. Sub pseudonimul „Nadar”, el va deveni un caricaturist prolific și scriitor francez, cel mai cunoscut fotograf al epocii sale, un erou național pentru curajul său de a explora zborul cu balonul cu aer cald și fotografia aeriană, un inovator inveterat, primul fotograf ce a utilizat iluminare artificială în catacombele Parisului, un prieten al impresioniștilor dar și un „flamboyant showman”. A început prin a studia medicina, apoi a devenit jurnalist și romancier. Dar numele și renumele și l-a făcut prin caricaturile celebrităților pariziene, publicate în diverse periodice, de exemplu în *Le Charivari*, *Journal pour rire* (numit și *Journal amusant*) sau *Revue Comique*, această din urmă revistă fiind înființată de el însuși în 1849. Specialitatea lui erau, începând cu anul 1852, caricaturile operelor de artă prezentate anual în expoziția „Salonului Oficial” din Paris. Seria lui de realizări s-a reflectat și prin aspectul său extraordinar. El a fost descris memorabil ca „un fel de gigant ... o figură cu picioare lungi foarte lungi, brațe extrem de lungi, și, pe lângă toate acestea, un păr șocant de roșcat, completat de o pereche de ochi mari, inteligenți, plin de lumini sălbatice ...”

Nadar - autoportret foto
- 1854

caricatura lui Nadar realizată de Albert
Humbert 1863

Nadar în balonul
cu aer cald

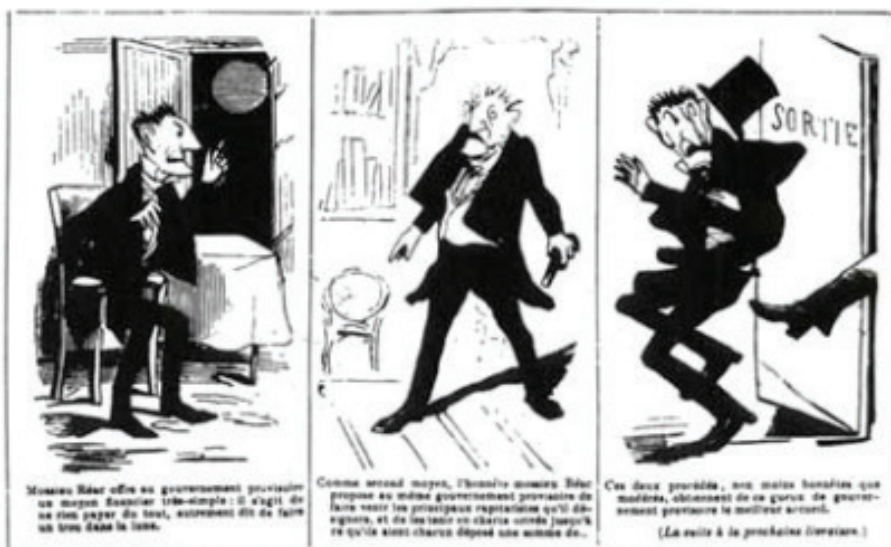
Nadar, și-a datorat o mare parte din succesul său propriei sale personalități irepresibile. Mulți dintre cei care l-au cunoscut au comentat entuziasmul lui adolescentin, egoismul lui afișat fără rezerve, dar mai ales atitudinea constantă de căutare și cercetare și apoi tenacitatea de a pune în practică a tot ceea ce descoperea. În mod crucial, el a avut, de asemenea, o aptitudine extraordinară pentru socializare. Părea să cunoască toate celebritățile Parisului. Pretindea că ar cunoaște 10.000 de oameni și, probabil, această afirmație nu era exagerată pe cât ar părea. Nadar era omul provocărilor. Nimic l-a inspirat mai mult decât faptul că cineva să-i spună că e un visător cu idei imposibil de realizat - motto-ul lui era : „nimic nu este mai ușor decât ceea ce s-a făcut ieri; nimic nu este mai imposibil decât ceea ce se va face mâine ...”. Deci, înarmat cu toate aceste atribute promițătoare, viața lui a fost un adevărat turnament de curse fascinant.

A început așa cum scriam cu caricaturi și chiar noua apariție banda desenată satirică ce i-a adus succes.

Datorită caricaturilor sale usturătoare numele lui Tournachon a fost schimbat în Tournadar - o poreclă („tourne à dar” = cel care lovește sau învâрте săgeata). Dar el tăind prima silabă a rămas în istorie cu Nadar, pseudonim pe care și l-a adoptat cu distincție și l-a și trecut în actele sale de identitate.

Nadar - autoportret foto -
1854

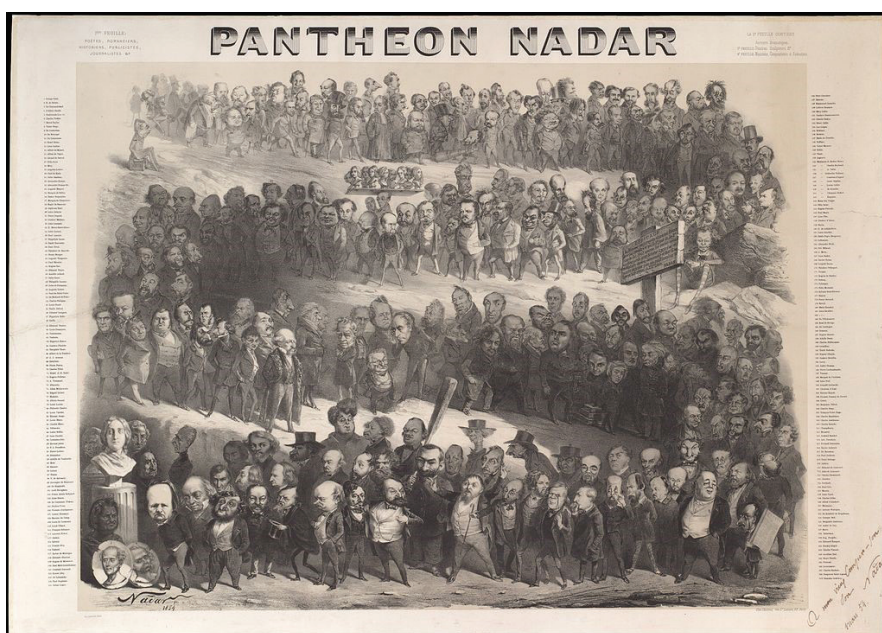
Bandă desenată a oportunistului cinic Monsieur Reac

În 1851 are prima reușită prin conceperea a ceea ce el a denumit *Panthéon Nadar* o înregistrare vizuală cuprinzătoare a celor mai proeminenți 1000 de parizieni actanți în pictură, muzică, teatru, operă și literatură. Prima tranșă, o litografie care cuprindea caricaturile a 300 de personalități, a fost publicată în 1854. Nu a fost nici o dificultate în a-i convinge, deoarece, după cum Nadar sublinia „era în relații de prietenie - intime sau binevoitoare - cu toți oamenii iluștri ai timpului”, inclusiv George Sand, Balzac și Victor Hugo.

Așa cu se vede din imagine a fost confruntat cu dilema de a așeza atât de mulți oameni pe o singură coală. A improvizat prezentându-i într-un colaj de caricaturi, șiruri ce șerpuiesc, desenându-le capete grotești mărite și corpuri mici înghesuie - într-un stil similar cu caricatura politică de astăzi. Reflectând simpatiile sale republicane, el la pus pe împăratul Napoleon al III-lea stând destul de singur și izolat într-un colț al lucrării.

Panthéon l-a făcut pe Nadar o celebritate, dar nu l-a îmbogățit. Aproape din întâmplare, însă, l-a îndreptat spre noul domeniu, cel al fotografie. Cu firea-i căutătoare era deja interesat și a constatat că fotografia oferă o modalitate ideală de a capta toate subiectele lui pentru Panthéon în timpul

vieții evitând astfel ținerea modelelor prea mult în ședințele de desen. De asemenea, a fost convenabil și din altă perspectivă - inventarea plăcii de colodiu

Panthéon Nadar primii 300, 1854 --Napoleon III, stânga sus

umed, cu timpul de expunere mult mai rapid, i-a permis să lucreze în propriul său apartament, folosind o sală de la etaj cu luminatoare, lumină naturală ca un studio unde și-a dezvoltat fotografiile cu un aparat de mici dimensiuni. În această perioadă, fotografia era în plină expansiune, și a devenit rapid principalul său interes, unul care să-l angajeze, practic, pentru tot restul vieții sale.

Printr-o combinație de talent, personalitate

Scriitoarea George Sand

Frantz Lizst

și abilități antreprenoriale, el va deveni în cele din urmă unul dintre cei mai renumiți din cei peste 300 de fotografi profesioniști care au lucrat la Paris, în perioada anilor 1860. Dar, de departe, cea mai mare parte a afacerilor lui Nadar a fost aceea de a face portrete. Deși pentru

oameni în general, fotografia era încă privită ca fiind ceva aproape magic și nu exista prea multă înțelegere a modului în care aceasta funcționa.

Portretele lui Nadar au fost distinctive. Deși credea oarecum că fotografia ar putea fi practică de „orice imbecil”, știa că ceea ce nu putea fi învățat era aprecierea artistică a efectelor produse de diferitele surse de lumină combinate. Ceea ce putea fi învățat și nu prea era „înțelegerea morală a subiectului - acel tact instant care vă pune în legătură cu modelul ... și vă permite să dați ... cea mai convingătoare și simpatice asemănare, o asemănare intimă” declara.

Așadar, spre deosebire de portretele rigide, fotografiate în mod obișnuit, Nadar a pus subiecții săi în poziții naturale, relaxate, cu iluminare soft, de atmosferă. El a devenit faimos (și bogat) pentru abilitatea sa de a surprinde caracterul modelelor, nu doar asemănarea lor fizică.

Portretele lui au captat imaginea chipurilor pline de sinceritate, fără nici una dintre capcanele fotografierii convenționale sau formale. Toate acestea au precedat un stil și un modul de fotografiere viitor.

Nadar a avut un studio cu două etaje, pe Boulevard des Capucines. Atât exteriorul, cât și interiorul studioului erau de culoare roșie intensă, iar camerele sale decorate cu opere de artă. Nadar purta adesea o mantie de catifea roșie, plină de culoare, pentru a-și saluta clienții speciali (cu care adesea lua masa înaintea sedinței), iar numele sau era etalat pe mai bine de 15 metri pe frontul clădirii într-o reclamă iluminată de asemenea de culoare

Studioul / galeria lui Nadar din Boulevard des Capucines

Jules Verne (1878)

Sarah Bernhardt (1864)

roșie. Nu este surprinzător că în acest fel clădirea însăși a devenit un punct de reper și un loc preferat de întâlnire pentru intelectualitatea culturală din Paris.

De-a lungul anilor, galeria portretelor pe care le-a fotografiat a deveni un „muzeu vizual incomparabil cu altceva, al marilor nume ale timpului său”, recunoscându-l drept „o personalitate între personalități și cel mai renumit fotograf al secolului în Franța”. În acest muzeu vizual a cuprins pe toată lumea - Flaubert, Jules Verne, Baudelaire (care urau fotografia), Dumas, Victor Hugo, Rossini, Berlioz, Meyerbeer, Sarah Bernhardt, George Sand, Wagner, Liszt, Delacroix, Millet, Alexandre Dumas.

Dar să ne întoarcem la portrete și scriitori. Nadar, cu geniul lui dezinvolt, i-a făcut pe artiștii Parisului din sec XIX să-i pozeze firesc, relaxat, consacrând portrete nonconformiste pentru epoca în care portretul era statuar ca o sculptură și împietrit ca o gravură.

Chiar și pe Balzac despre care, în cartea publicată la aproape 80 de ani „Când eram fotograf” povestește cum acesta se temea de camera foto, cum că i-ar putea fura unul din spectrele cu care este înzestrat omul. Cartea lui Nadar este atât un jurnal memorialistic, cât și un album fotografic al moravurilor societății din acele timpuri. În paginile ei descrie într-un mod inedit istorii fotografiei ce l-au definit ca artist, scriitorul-fotograf deținând o puternică conștiință a esteticii acestei arte fotografice.

Personalitățile celor portretizați prin tehnica fotografierii descriptive naște o panoramă asupra mentalităților epocii.

De la Balzac cel „terorizat,” la Baudelaire „dușmanul fotografie,” la Theophile Gautier cuprins de o „plutitoare somnolență orientală,” marii artiști au cedat în fața lui Nadar.

Un merit deosebit pentru descoperirea și înscrierea lui Nadar în conștiința exegezei moderne a fotografiei, îi aparține lui Philippe Neagu fost șef al departamentului de fotografie din Muzeul D'Orsay, autor împreună cu Poulet Allmagny, al monografiei excepționale „Nadar,” apărută în 1979, dar și al cărții „Parisul subteran al lui Nadar,” din 1982, dar mai ales organizatorul marii expoziții retrospective din 1994 de la Metropolitan Museum New York. Acesta ar fi descoperit de altfel în enorma arhivă de circa 400 000 de clișee din atelierul lui Nadar (tatăl și fiul) o mulțime de portrete ale unor personalități românești, prieteni de-ai lui Marcel Proust, Apollinaire sau ai impresionistilor.

Vom continua în numărul viitor spectaculoasa viață a lui Nadar, primul fotograf care a făcut fotografii aeriene, care și-a construit un balon pentru aceasta din păcate fără succes, dar nu a cedat, care a fotografiat catacombele Parisului și a creat primul eseu-interviu fotojurnalistic dar, și cel care alături de Jules Verne, a condus “The Society for the Encouragement of Aerial Locomotion by Means of Heavier than Air Machines”.

Va urma

Lansare de carte „Privind înăuntru” de Petronela Rotar: Arta, de la viziune la formă

Oana Elena POPESCU

În cadrul proiectului cultural „Arta, de la viziune la formă” inițiat de Centrul Cultural „Teodor T. Burada”, a avut loc lansarea cărții Petronelei Rotar, „Privind înăuntru”.

Evenimentul s-a desfășurat la Centrul Multifuncțional Educativ pentru Tineret „Jean Constantin” iar invitat special a fost Bogdan Papacostea, cunoscutul realizator de emisiuni dedicate cărților, care a deschis evenimentul.

După ce anul trecut Petronela Rotar se bucura de un imens succes pe piață, vânzând 700 de volume din romanul **Orbi** doar dintr-o singură librărie online, într-o singură zi, de curând, a lansat o nouă carte, *Privind înăuntru*, care este la fel de solicitată și bine primită de cititori.

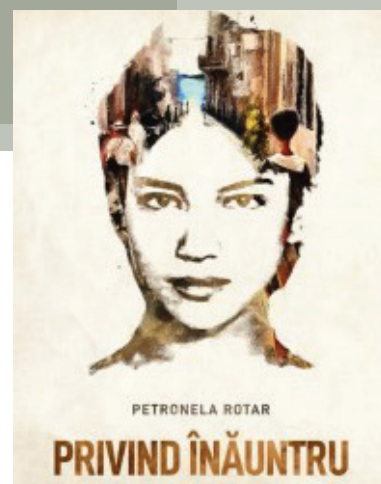
Cu această ocazie, d-na Petronela Rotar declara pentru revista „Datina”:

Această lansare a fost cea mai frumoasă pe care am avut-o la Constanța, din toți anii în care vin aici. Spațiul a fost generos, iar oamenii mai mulți decât m-am așteptat. Și o energie extraordinară, au fost oameni de toate vârstele, adolescente care mi-au plâns în brațe, dar și doamne în vârstă care mi-au spus că încă învață, la vârsta lor. M-am simțit foarte bine primită și am stat de povești îndelung, ca între prieteni.

Ultima mea carte este autobiografică, onestă, asumată. Dar chiar și așa, m-aș hazarda dacă aş spune că e realitate, fiindcă noi, în formarea psihoterapeutică pe care o urmez, credem în

adevărul subiectiv. Or, orice adevăr subiectiv poate avea o componentă ficțională sau autoficțională, fiindcă filtrele prin care percepem ceea ce numim realitate sunt pur subiective. Este realitatea mea, așa cum am văzut-o în momentul în care am scris-o. Pe măsură ce evoluez, ce învăț noi lucruri și fac noi descoperiri despre mine, viziunea mea asupra realității suferă modificări. Cred e onest este să spun că este realitatea mea, nu realitatea obiectivă. Este povestea vindecării mele, lecțiile pe care le-am învățat eu în drumul lung și greu către mine.

Coperta cărții a rezultat în urma unor discuții cu editorul și cu soțul meu, iar viziunea finală îi aparține soțului meu, precum și execuția. Editorul spunea că trebuie musai să fie chipul meu pe copertă, idee care nu îmi plăcea foarte tare, voiam ceva mai subtil. Apoi mi-am amintit de fotografia aceea din pubertate, preadolescență, am zis să încercăm să o folosim, dar mai era și tabloul pictat de minunata Lulia Șchiopu, tot după o fotografie făcută de soțul meu într-o vacanță în Sicilia, silueta mea din spate coborând o străduță îngustă ce dă în mare. Fotografia cea veche nu a funcționat, așa că am renunțat la idee, dar apoi George a zis că mai încercă ceva și a suprapus cele două imagini și a ieșit coperta asta care exprimă exact ce îmi doream: în mijlocul capului fetei apare un drum care desparte silueta femeii de mai târziu de emisfera dreaptă. Privind înăuntru spune drumul acela.

Orbi este în curs de ecranizare de către casa de producție Libra Film.

Sunt un om care nu îi crede pe cei care povestesc despre sine cum sunt, ci așteaptă să vadă ce fac, cum se poartă. Așa că încerc să nu spun despre mine că sunt așa și pe dincolo, fiindcă știu cât de ușor cade omul în capcana autoiluzionării și mistificării. Sunt un om care încearcă să nu se mintă pe sine, în primul rând.

Cititorii mei sunt atât de diverși, din feedbackul pe care îl am, de la adolescenți de vârsta fetelor mele la doamne și domni trecuți de 70 de ani, de la corporatiști la profesoare de limba română, de la oameni care au renunțat la citit și s-au reîntors acum la cititori învederați. Cred că ce au comun este dorința de a privi viața în față, exact așa cum e. Și pe ei înșiși.

Am mereu lansări în orașele din țară, dar și în afară, anul ăsta am deja invitații la Chișinău, Londra, Amsterdam, Bruxelles, încă nu am planificat totul, sunt invitată la tot felul de conferințe, iar toate evenimentele viitoare sunt pe blogul meu, am o secțiune special dedicată, la fel și pe pagina de Facebook, ca să le fie mai ușor să le găsească, dacă sunt interesați.

De ce îi iubim pe grecii antici

Constantinescu Dragoș FLORIN

psiholog, psihoterapeut – hipnoză clinică și terapie ericksoniană

Tradiția românească, precum și cea de import, desemnează luna februarie ca fiind luna iubirii. Mă refer aici la sărbătoarea de Dragobete și la omoloaga sa, deja mult mai vestită, Valentine's Day, înfiată și pusă la loc de cinste printre sărbătorile autohtone. Am avut multă vreme curiozitatea să știu de ce tocmai în această perioadă a anului, când sănătatea nu este în cea mai bună formă și în care majoritatea dintre noi avem prin buzunare șervețele nazale, luăm tratamente antigripale, virozele sunt în floare, spitalele în carantină, oamenii au simțit și simt nevoia să-și exprime și să-și manifeste dragostea. Nu pare a fi cel mai romantic moment. Cel puțin așa stau lucrurile, la o privire grăbită.

Sunt convins de faptul că iubirea nu are (și nici n-ar trebui să aibă) nevoie de momente speciale pentru a se manifesta. Și mai mult decât atât, iubirea este vindecătoare. Dacă suntem sinceri cu noi înșine și căutăm adânc în sufletul nostru, iubirea este singurul lucru cu adevărat important, de care fiecare dintre noi are nevoie; nu doar pentru sănătatea noastră sufletească, ci și pentru a evolua ca indivizi.

În mitologia populară românească Dragobetele, fiul Babei Dochia, reprezentat printr-un tânăr chipeș și neastâmpărat, este considerat simbolul dragostei și bune dispoziții. Această sărbătoare este strâns legată de fertilitate, fecunditate și de renașterea nu numai a naturii cât și a omului. În această perioadă păsările, vegetația dar și oamenii se pun în acord cu natura, semnificând retrezirea la viață.

În mod ironic, istoria Valentine's Day nu este chiar romantică. De fapt, această sărbătoare a iubirii are o istorie destul de întunecată. Împăratul roman Claudius al II-lea a executat doi bărbați (ambii pe nume Valentine) pe 14 februarie, în ani diferiți în secolul al III-lea, iar Biserica Catolică le-a onorat moartea prin sărbătorirea Sfântului Valentin. Între 13 și 15 februarie romanii celebrau sărbătoarea Lupercalia pentru a îndepărta spiritele rele și pentru a purifica orașul, aducând, prin aceasta, sănătate și fertilitate. Bărbații sacrificau o capră și un câine, apoi loveau femeile cu pieile animalelor pe care

tocmai le-au ucis. Femeile participau cu plăcere la acest ritual deoarece exista credința că vor fi fertile în anul ce urma. Ulterior, în secolul al V-lea, Papa Gelasius I a unit Sf. Valentin și Lupercalia pentru a elimina ritualurile păgâne. Odată cu trecerea timpului, poeți și scriitori renumiți au îndulcit această sărbătoare prin romantizarea ei.

De ce îi iubim pe grecii antici.

Se pare că romanii au inventat Valentine's Day, însă grecii, prin intermediul cunoașterii și înțelegerii de sine, au conceput mai multe tipuri diferite de iubire. Iubirea pe care o avem pentru copiii sau părinții noștri diferă mult de iubirea pe care o avem pentru ceilalți semnificativi și același lucru este valabil și pentru iubirea pe care o avem față de prietenii noștri. Așadar, iubirea poate îmbrăca forme diferite.

Eros, zeul iubirii și al fertilității, reprezintă ideea pasiunii și a dorinței sexuale. Se concentrează pe aspectele egoiste ale iubirii (care-l transformă pe cel iubit în obiect) și plăcerea fizică. Gândiți-vă la o aventură de o noapte sau dragoste la prima vedere.

Philia, asociată în general cu prietenia, este iubire fără atracție fizică. Înseamnă o legătură puternică, o iubire liniștită, netulburată de pasiunea lui Eros și plină de virtuți. Grecii prețuiau Philia mult peste Eros deoarece era considerată o iubire între egali. Prietenia perfectă este aceea între oamenii buni și virtuoși, care doresc binele celuilalt prin natura lor, ca oameni buni.

Storge este o formă naturală de afecțiune care caracterizează legăturile de rudenie. Acest tip de dragoste este trăită între părinți și copiii lor sau între prietenii din copilărie, care apoi este împărtășită și ca persoane adulte. Este cel mai natural, mai emoțional și mai larg răspândit fel de a iubi dintre toate: este natural pentru că este prezent fără vreo constrângere; este emoțional pentru că este rezultatul căldurii, atașamentului dat de familiaritate; și este cel mai larg răspândit pentru că dintre toate, el ține cont cel mai puțin de acele caracteristici care fac pe cineva demn de iubire,

și este, așadar, capabil să treacă peste orice element discriminator.

Ludus este considerată iubirea jucăușă, asemenea afecțiunii unor tineri îndrăgostiți. Este acel sentiment pe care îl avem atunci când trecem prin stadiile incipiente ale îndrăgostirii (fluturași în stomac, flirtul, tachinarea și sentimentele de euforie). Ludus este un ingredient esențial care, adesea, este pierdut în relațiile de lungă durată.

Mania sau iubirea obsesivă, apare atunci când există un dezechilibru între Eros și Ludus. Pentru cei care o trăiesc, iubirea devine un mijloc de a se salva pe ei înșiși. Aceste persoane doresc să iubească și să fie iubite tocmai pentru a-și întări un sentiment al valorii personale, subrezit de o stimă de sine scăzută. Din acest motiv pot deveni posesivi și geloși, simțind că au „nevoie” cu disperare de partenerii lor.

Pragma, sau dragostea durabilă, este o formă de iubire pe care cu toții o dorim în relațiile intime și în prietenii apropiate. Pragma este o iubire matură, depășește condiția fizică și este o armonie unică care se dezvoltă doar în timp. Regăsim Pragma în acele cupluri care sunt împreună de mult timp, sau în prietenii care dăinuie de zeci de ani. Din nefericire, Pragma este un tip de iubire greu de găsit. Petrecem atât de mult timp și energie încercând să găsim dragostea și atât de puțin timp pentru a învăța cum să o menținem. Spre deosebire de alte tipuri de iubire Pragma este rezultatul unui efort venit din ambele părți. Este iubirea între oameni care au învățat să facă compromisuri, au dat dovadă de răbdare și toleranță pentru a face ca relația să funcționeze.

Philautia, sau iubirea de sine. Grecii au înțeles de mult timp faptul că pentru a avea grijă de ceilalți mai întâi trebuie să învățăm să ne îngrijim pe noi înșine. Această formă de iubire nu se referă la vanitatea nesănătoasă și la obsesia pentru sine care se concentrează pe faimă, câștig și bogăție personală așa cum este cazul narcisismului. În

schimb, Philautia reprezintă iubirea de sine în forma sa sănătoasă. Împărtășește cu filosofia budistă conceptul de autocompasiune, o înțelegere profundă a faptului că doar atunci când avem puterea să ne iubim pe noi înșine și să ne simțim confortabil în propria noastră piele, vom putea oferi iubire și altora. După cum afirma Aristotel, „Toate sentimentele binevoitoare pe care le avem pentru alții sunt o extensie a sentimentelor pe care le avem pentru noi înșine.” Nu putem împărți ceea ce nu avem. Dacă nu ne iubim pe noi înșine nici nu putem să-i iubim pe ceilalți. Singurul mod de a fi cu adevărat fericiți este să găsim acea iubire necondiționată pentru noi înșine.

Agape, sau iubirea necondiționată, este considerată de grecii antici cea mai înaltă formă de iubire. Agape poate fi definită ca dragoste spirituală, o iubire altruistă, care transcende propriul sine, o compasiune fără margini și o empatie infinită. Este ceea ce budismul descrie ca fiind „metta” sau „iubire binevoitoare universală”. Este cea mai pură formă de iubire pentru că este necondiționată de dorințe și așteptări și se manifestă indiferent de neajunsurile și defectele celorlalți.

Ce tip de iubire vă caracterizează și se manifestă cel mai intens în viața dumneavoastră?

Anatole France spunea că, făcând din ea un păcat, mitul creștin a făcut mult pentru dragoste. În societatea modernă iubirea romantică a devenit o supraparaționalizare a emoțiilor noastre și este folosită drept „obiect” cu valoare economică. Tocmai de aceea m-am gândit să închei acest articol lansând o provocare: Cum vă puteți exprima cele mai profunde și mai intime sentimente de iubire fără ajutorul unor lucruri cumpărate dintr-un magazin?

foto: Iulia PANĂ

